

EXAMENSARBETE

Våren 2011

Sektionen för Hälsa och Samhälle
Socionomprogrammet

”Är man motiverad till behandling finns alla möjligheter i världen”

**Socialarbetares syn på motivationsarbetet med misshandlade
missbrukande kvinnor**

Författare

Michelle Skärheden

Micaela Persson

Handledare

Sven-Erik Olsson

Examinator

Anders Giertz

Abstract

Title: *“If you are motivated for treatment there are all the possibilities in the world”*

Social workers opinions on motivational work with assaulted and addicted women

Authors: Michelle Skärheden & Micaela Persson

Supervisor: Sven-Erik Olsson

Assessor:

This is a qualitative study which purpose is to examine how the social workers in a medium-sized municipality in southern of Sweden are experiencing the different forms of housing that the municipality has for disposal. The purpose is also to examine opinions - belonging to the social workers' representatives - concerning the value of motivational work in changing the lifestyles of assaulted and addicted women. The questions we have decided to examine are; how is the social services' work with assaulted and addicted women designed, how do the social workers experiences the situation on these forms of housing and what the social workers believe is promoting and inhibiting factors for motivation with assaulted and addicted women. The results in this study are built on qualitative semi-structured interviews with social workers where both sexes are represented. The responses that emerged during the interviews have been analyzed and then associated with theory and previous research.

According to the informants the attitudes and commitment shown by social workers are extremely important in order to motivate an assaulted and addicted woman. It has also emerged that there is no specific treatment for women who are abused or active substance abusers. In general the informants do not think that it is optimal to place women on one of the housings that the municipality has for disposal.

Keywords: Motivation, addiction, social services, housing, attitude, domestic violence

Förord

Vi vill först och främst tacka de socialsekreterare och behandlare som varit snälla och ställt upp och deltagit i vår studie. Tack för att ni delat med er av er tid, ert engagemang och era upplevelser och erfarenheter. Vi vill också rikta ett stort tack till familj och vänner som varit ett stöd i vårt skrivande. Slutligen vill vi tacka vår handledare Sven-Erik Olsson för den konstruktiva kritik och vägledning han givit oss.

Kristianstad den 29 maj 2011

Michelle Skärheden & Micaela Persson

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problembakgrund	1
1.1.1 Kunskapsöversikt	2
1.1.2 Aktuell lagstiftning	2
1.2 Tidigare forskning	3
1.2.1 Socialtjänsten och motivationsarbete	3
1.2.2 Relationen mellan socialarbetare och klient	5
1.2.3 Missbruk och boende	6
1.2.4 Kvinnor i missbruk	7
1.2.5 Förändringsprocessen	8
1.3 Problemformulering	9
1.4 Syfte och forskningsfrågor	9
1.5 Avgränsningar	10
1.6 Relevans för socialt arbete	10
2. Metod och metodologiska överväganden	11
2.1 Val av metod	11
2.2 Urval	12
2.3 Informanterna	12
2.4 Intervjuernas genomförande	12
2.5 Bearbetning av empiri	13
2.6 Validitet och reliabilitet	14
2.7 Etiska reflektioner	15
2.8 Förförståelse	16
2.9 Artikel- och litteratursökning	17
3. Teoretiska utgångspunkter	18
3.1 Motiverande samtal	18
3.2 Attributionsteori	19
3.3 Positiv människosyn	21
3.4 Pygmalioneffekten	21
3.5 Motivationsprocessen	22
3.5.1 Faktorer som påverkar motivationen	23
3.6 Behandlingsrelationen	23
4. Resultat och analys	26
4.1 En översikt	26
4.2 Boende och behandling	27
4.3 Motivation	31

4.4 Portalparagrafen.....	39
5. Sammanfattning och diskussion.....	41
Referenser	45
Bilaga 1 - Frågeschema.....	48

1. Inledning

En av författarna hade sin verksamhetsförlagda utbildning inom socialtjänstens missbrukssektion i den kommun denna studie avser att undersöka. Några månader tidigare hade ett boende för hemlösa öppnat i kommunen. Då socialtjänsten fick ytterligare insyn i de boendes livssituation uppmärksammades även hur utsatta missbrukande kvinnorna är. Det märktes tydligt att många av kvinnorna på boendet var väldigt kuvade av sina män. Kvinnorna får bland annat använda sina kroppar för att betala av skulder, de blir misshandlade och så vidare. Vi vill dock påpeka att dessa uttalanden bygger på erfarenheter från den verksamhetsförlagda utbildningen och att diskussionerna kring kvinnornas situation var i full gång under denna tid. Efter en artikel i en lokal dagstidning, där det skrevs om just detta fenomen på boendet väcktes intresse i frågan även hos den andra författaren.

Socialtjänsten i denna kommun erbjuder ett skyddat boende för kvinnor, men kräver att de kvinnor som vistas på boendet är nyktra och drogfria, och boendet står därför ofta tomt. Inte heller kvinnojourerna tar emot missbrukande kvinnor. Dessa missbrukande kvinnor hamnar därför ”mellan stolarna”. De kvinnor som står utan bostad får inte befinna sig på det skyddade boendet påverkade och får därför bosätta sig på boendet för hemlösa. Detta boende är ett så kallat ”lågtröskelboende” och det finns därför heller inga krav på nykter- och drogfrihet. Detta kan resultera i att de människor som hållit sig nyktra/drogefria, och som sedan flyttar till lågtröskelboendet, återupptar sitt drogande.

Då vi fick höra att kvinnojourerna inte tar emot missbrukande kvinnor började en problemställning att växa fram hos oss. Vi ställde oss därför frågan om denna grupp av kvinnor har missats? Detta väckte vårt intresse för att skriva om socialtjänstens arbete med misshandlade missbrukande kvinnor. Vi ville dessutom belysa detta utifrån socialtjänstens perspektiv, då tidigare uppsatser endast verka undersöka misshandlade missbrukande kvinnors upplevelser av socialtjänsten. Med socialtjänsten menar vi socialsekreterare och behandlare som arbetar inom socialtjänstens missbrukssektion.

1.1 Problembakgrund

I detta avsnitt presenteras först en översikt om våldsutsatta kvinnor för att få en ökad kunskap kring vårt problemområde. Även aktuell lagstiftning kring våldsutsatta kvinnor och kvinnor i

missbruk samt tidigare forskning om motivationsarbete kommer att beröras.

1.1.1 Kunskapsöversikt

Våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik är en av de mest utsatta grupperna. På grund av missbruket befinner sig dessa kvinnor i en livssituation som ökar risken för att utsättas för våld och det kan på så vis vara svårare för dem att få hjälp i jämförelse med andra våldsutsatta kvinnor. Det finns exempelvis få skyddade boenden. Det är såväl alkohol som narkotika och läkemedel som missbrukas, och även blandmissbruk förekommer (prop. 2006/07:38).

Det har föreslagits att särskilda handlingsplaner ska utarbetas, vilket redan nämndes i Kvinnovaldscommissionens slutbetänkande från 1995. Dessa handlingsrutiner kan enligt Kvinnovaldscommissionen, på kort sikt förbättra kvinnornas möjligheter till bistånd och bidra till större enhetlighet. Fördelarna med ett särskilt utarbetat åtgärdsprogram är att tränade socialarbetare på längre sikt kan medverka till att ett större antal utsatta kvinnor söker hjälp hos socialtjänsten. Tanken med åtgärdsprogrammet är att det ska beskriva hur man på bästa sätt möter våldsutsatta kvinnor och vilka insatser som socialtjänsten kan erbjuda kvinnorna, barnen och männen. Programmet ska även innehålla övriga insatser som samhället och frivilligorganisationer kan erbjuda (SOU 2006:65; SOU 1995:60).

1.1.2 Aktuell lagstiftning

Socialtjänstens ansvar för våldsutsatta kvinnor regleras i socialtjänstlagen, SoL. Enligt 5 kap. 11 § SoL skall Socialnämnden ”särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation” (SFS 2001:453). Socialtjänsten kan komma i kontakt med misshandlade kvinnor på många vis. Ibland står det klart att kvinnan lever i ett förhållande där hon utsätts för misshandel, och det kan rent utav vara så att kvinnans kontakt med socialtjänsten grundar sig i detta. Andra sätt socialtjänsten kan få information om misshandlade kvinnor är genom att till exempel polis ringer vid en akut situation där kvinnan är i behov av skyddat boende. Socialtjänsten ska även kunna erbjuda hjälp i form av rådgivning eller en kontaktperson under tiden för polisutredning eller rättegång (SOU 2002:71).

Det finns även andra bestämmelser i SoL som kan tolkas inom ramen för socialtjänstens ansvar att ge stöd till kvinnor som utsätts för våld i nära relationer. I 2 kap. 2 § SoL första stycket stadgas följande; ”Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i

kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.” Detta innefattar olika former av stöd till kvinnor som utsätts för våld i nära relationer. Men även 3 kap. 1 § SoL skall has i åtanke när man talar om socialtjänstens ansvar för våldsutsatta kvinnor. Denna lag innefattar vad socialtjänsten har för uppgifter; att svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det (SFS 2001:453). Det är även viktigt att påpeka att frivilligorganisationers arbete är ett betydande komplement till socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor. Vissa kvinnor vill av olika skäl inte vända sig till socialnämnden. Då kan kvinnorna vända sig direkt till en ideell frivilligorganisation, men de har också möjlighet att få bistånd beviljat av socialnämnden där insatser utförs av en frivilligorganisation (prop. 2006/07:38). Även socialtjänstlagens elfte kapitel skall has i åtanke när man talar om socialtjänstens ansvar för denna grupp kvinnor. Enligt 11 kap. 1 § SoL ska nämnden, om den får kännedom om förhållanden som kan föranleda någon åtgärd, vända sig till den saken berör och upplysa om vad som blivit känt och sedan föreslå stöd och hjälpinsatser som kan vara lämpliga (SFS 2001:453).

1.2 Tidigare forskning

Det visade sig tidigt under studiens gång att det var svårt att finna rapporter, avhandlingar och litteratur om motivationsarbete med specifikt missbrukande kvinnor som misshandlas. Vi har dock funnit forskning kring motivationsarbete i närliggande områden. Många av de avhandlingar eller rapporter som skulle kunna vara användbara för oss verkar dock inte vara tillgängliga längre.

1.2.1 Socialtjänsten och motivationsarbete

Socialtjänstens arbete med missbrukare beskrivs ofta som just motivationsarbete. Det är däremot oklart vad som menas med detta uttryck. Svensson (2000) skriver följande; ”En överblick över i vilka sammanhang begreppet motivation förekommer ger vid handen att det förknippas med vilja och förmåga att sköta ett arbete, att klara av studier eller att avbryta ett beroende” (Svensson 2003, s. 103). Revstedt (2002) nämner att de allra flesta som skriver om motivation aldrig definierar begreppet utan snarare tar för givet att det är allmänt känt för alla vad motivation innebär. Vad som menas med detta uttryck är som tidigare nämnts oklart, vilket kan bero på att de som väljer att definiera begreppet motivation oftast gör det på olika sätt. Det finns alltså ingen vedertagen definition. Revstedt (2002) definierar till exempel motivation ”som en strävan hos människan att leva ett så meningsfullt och självförverkligat

liv som möjligt. Denna strävan är sammanfattningen av människans innersta natur: att vara konstruktiv, målinriktad, social och aktiv” (Revstedt 2002, s. 39).

Enligt Svensson (2000) är följande de arenor där socialarbetarna bedriver sitt motivationsarbete;

- Socialtjänsten – De klienter som söker sig hit blir ofta föremål för motivationsarbete trots att klienten sökt av en helt annan anledning, och detta för att få det de söker.
- Tvångsvård för missbrukare eller ungdomar – Missbrukarna eller ungdomarna har intagits mot sin vilja på grund av att de gått över gränsen för vad som är ”normalt”.
- Kriminalvården – Klienterna har dömts till fängelse eller av domstol dömts till övervakning. På grund av vissa handlingar finns klienterna där, men staten vill nu påverka.

Svensson (2000) menar dock att motivationsarbete borde vara omöjligt i frivillig form, då motivationsarbete borde handla om att få den omotiverade klienten till att bli motiverad. Om man frivilligt väljer att söka sig till motivationsarbete är man redan motiverad och då faller hela idén.

Bredin, Tuunanen & Wegel (2003) skriver om motivation och bemötande hos unga missbrukare i socialtjänsten. Syftet med deras studie var att undersöka hur man på bästa sätt bemöter en ungdom som använder droger och hur ungdomen sedan motiverats till behandling. Författarna har gjort en litteraturstudie och refererar då främst till Näsholm & Melin (1998) ”*Behandlingsplanering vid missbruk*”, och Wirbing & Johansson (1999) ”*Riskbruk och Missbruk*”, som hävdar att motivationen är en process som ständigt pågår. Denna process kan delas in i fem olika faser:

- Problemfri/Före begrundandet
- Ambivalens/Övervägande
- Beslut/Förberedelse
- Handling/Genomförande
- Vidmakthållande/Stabiliseringsfas

Klienten ska alltså bemötas på olika sätt beroende på i vilken fas i motivationsprocessen han eller hon befinner sig. Det finns olika principer som behandlaren bör fokusera på i ett samtal med en klient. Dessa är bland annat att visa empati, utveckla diskrepans, undvika att argumentera, följa med i motstånd och ge stöd till självförtroende som Revstedt (2002) nämner i boken *Motivationsarbete*.

Bredin, Tuunanen & Wegel (2003) har genom sin studie kommit fram till att de fått en likartad bild av hur det arbetas med unga missbrukare. Alltså, deras teorier stämmer väl överens med hur de professionella arbetar med sina klienter. De professionella, samt Näsholm & Melin (1998), är överens om att det är först när ungdomen insett vilka negativa konsekvenser det finns med drogen som de själva blir motiverade till att sluta med sitt missbruk.

I studien talas även om vikten av behandlarens egen motivation. Behandlaren behöver själv ha ett genuint intresse och engagemang för sitt arbete för att kunna förmedla hopp till klienten. Författarna av denna studie har alltså kommit fram till att det krävs kunskap kring motivationens olika steg för att på bästa sätt kunna bemöta klienten. Sammanfattningsvis handlar motivationsarbete om ”att göra den andre kompetent och att samtalet då blir som ’ett samtal två experter emellan’” (Bredin, Tuunanen & Wegel 2003, s. 9).

1.2.2 Relationen mellan socialarbetare och klient

I en empirisk studie av Bernler, Johnsson & Skårner (1993) undersöks relationen socialarbetare/klient. I studien besvaras frågor som avser aspekter kring den pågående behandlingsrelationen. 76 par socialarbetare/klient deltog i studien och arbetade antingen inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg eller på en behandlingsenhet för missbrukare. Frågorna som ställdes gällde både allmänmänskliga aspekter av relationen, så som gilla/ogilla, mänsklig/formell, schysst/oschysst och så vidare. Den rörde också mer specifika aspekter som vanligtvis förknippas med en god behandlingsrelation som till exempel att förstå/bli förstådd och att lyssna/bli lyssnad på. Det fanns ytterligare ett område i studien, vilket rörde olika interventioner i relationen.

Resultaten som framkom i studien var att hela 62 par av dessa 76 praktiskt taget var överens om ett ömsesidigt gillande. Dessa par jämfördes med de övriga och man fann där att dessa par också var överens om vissa förändringsambitioner och att dessa inte var så låga som i övriga

fall. Resultaten visade en någorlunda hög grad av komplementaritet (det vill säga att relationen ter sig ”harmonisk”) när det gällde aspekter som förstå/bli förstådd. De flesta klienterna kände sig väl förstådda, och detta var minst lika förstådda som behandlarna ansåg sig förstå sina klienter. Förståelsen i kontakten mellan behandlare och klient ökade också över tid. I 10 par fanns det dock en markant skillnad. Klienterna hade skattat förståelsen som väldigt hög medan behandlarna hade skattat förståelsen som medelgod eller sämre. Dessa *oväntat förstådda* jämfördes med övriga par och man kunde då utläsa att behandlingstiden för dessa 10 par var kortare, samt att frekvensen av besöken var lägre. I dessa 10 par var kontakten mellan behandlare och klient mer formell, de var mindre gillade av sina behandlare och förändringsambitionen var lägre. Dessa faktorer påverkade behandlingen negativt (Bernler, Johnsson & Skårner 1993).

1.2.3 Missbruk och boende

Dalarnas forskningsråd utförde 2009 tillsammans med Örebro Resursteam en intervjustudie i syfte att finna kunskap om vad som föreligger vara positiva vändpunkter för män och kvinnor med en tung missbruks- och beroendeproblematik. Studien utfördes med diskussionsbegreppen *framgångsfaktorer* och *förändringsprocess* i fokus (Forsberg 2009).

Boendeformen, för en individ aktiv i missbruk, beskrivs tillsammans med behandlingsformer som en viktig del i att kunna lämna ett missbruk bakom sig och förändra sin livssituation. Individerna i studien hade varierande boendeformer. Vissa hade egna boenden medan andra hade tillgång till övergångsbostäder. I studien beskrivs även vikten av att under förändringsprocessens gång kunna variera sin boendeform till det som passar individen just där denne befinner sig (Forsberg 2009).

En stark orsak till att en person i missbruk bestämmer sig för att förändra sin livssituation kan vara boendesituationen som denna befinner sig i. Det kan enligt studien bidra till att individen tröttnar på sin missbrukssituation och därigenom väljer en förändring. Andra faktorer som kan påverka är att individen har varit utsatt för misshandel och våld under en längre tid. Ett eget boende är enligt studien av extrem vikt i förändringsprocessen. Att samla missbrukare på ett och samma boendeområde får kritik av någon av informanterna i studien, då det beskrivs att detta påverkar förändringsprocessen i negativ riktning och att det finns en större risk för att själv falla tillbaka i missbruk. I studien beskriver informanterna att det har varit enkelt att få tillgång till alkohol och droger och att detta i sin tur ökat konsumtionen, vilket i längden

kunnat leda vidare till ett beroende. Det beskrivs av flera av informanterna att konsumtionen ökat av yttre förväntan och stigmatisering vilket de sedan levde upp till genom att bli beroende (Forsberg 2009).

Enligt *nationella missbruks- och beroendevården* uttrycks att människor som är hemlösa har svårare att ta sig ur ett missbruk än andra (Socialstyrelsen 2007). Det har tidigare inte varit ovanligt att missbrukande hemlösa i Solna och Sundbyberg hänvisats till ett härbärke, men efter införandet av ett projekt som kallas *Stegat* får vissa istället tillgång till ett lågtröskelboende där de till en början får missbruka. På detta boende arbetar man utifrån att ”möta en klient där han befinner sig” (Arnsvik 2008, s. 16). Meningen är dock att de så småningom ska bli nykta/drogfria och detta är något som klienterna blir informerade om redan vid inflytt. Att få en plats på detta boende innebär i längden att personen ska anpassas för att så småningom få tillgång till ett eget boende. Om en missbrukande hemlös får tillgång till ett eget boende kan vara av vikt för att öka den egna motivationen och sedermera kunna arbeta mot ett nyktert och drogfritt liv (Arnsvik 2008). Enligt Knutagård (2006) har flera kommuner utvecklat mer stadigvarande boende för hemlösa. I Lunds kommun talas det om begreppet *Housing first*, ett projekt som innebär att hemlösa i första hand ska erbjudas en bostad innan de tar tag i övrig social problematik som klienten kan ha (Ström 2009).

1.2.4 Kvinnor i missbruk

I Forsbergs studie (2009) berättar vissa av kvinnorna om hur deras missbruk ofta förstärkts genom att de träffat en man som missbrukar vilket har bidragit till att deras eget missbruk eskalerat. Det kunde vara så att alkoholdrickandet i relationer gått över till haschanvändning och sedermera till andra droger. Att möta kärleken beskrivs som en faktor som kan bidra både till att man går in i ett missbruk eller att kvinnan väljer ett totalt avståndstagande när det gäller droger. Flera av kvinnorna beskrev i studien destruktiva förhållanden med männen som inte sällan präglades av psykisk och fysisk misshandel. Det som kan påverka att någon hamnar i ett missbruk kan vara antingen att man träffar någon som också missbrukar och på så sätt ”faller över kanten” eller så kan det vara så att man hamnar i total ensamhet, samtidigt som individen själv mår dåligt. Det är inte ovanligt att det dröjer innan den som missbrukar blir varse om sitt missbruk. Det är då förknippat med en stark känsla av skuld och skam.

För kvinnorna beskrivs också fördelen med att bli fri från sitt missbruk genom att de kan träffa kvinnliga vänner, vilket inte är vanligt i missbruk då det ofta förekommer en rivalitet

dem emellan. Det framkom, både från kvinnorna och männen som deltog i studien, att kvinnorna blev utnyttjade sexuellt och utsatta för våld men trots detta beskriver ett flertal av det tillfrågade kvinnorna att de aldrig känt sig utnyttjade i sitt missbruk (Forsberg 2009).

1.2.5 Förändringsprocessen

I Forsbergs studie (2009) nämns ett så kallat Resursteam som arbetar uppsökande, vars syfte är att arbeta med kontinuitet och långvarighet i kontakterna samt att samordna insatserna med personer med missbruksproblematik. Deras närvaro sades var utmärkande för individernas förändringprocess. Resursteamets arbetssätt med kvinnorna upplevdes vara avgörande för en förändring till ett nyktert och/eller drogfritt liv bland individerna. Gemensamt för de olika livsberättelserna är att det är först när de själva är mottagliga för förändring som förändring också kan ske. Det är av vikt att de kan se fördelarna med behandling och ta emot den hjälp som erbjuds för att de också ska kunna förändra sin livssituation, att förändras i tanke och handling. Att gå ur ett missbruk ses som en lika stor förändring som att gå in i ett. I studien beskrivs förändringsprocessen ur ett missbruk i fyra steg;

- 1) Att missbrukaren känner en otillfredsställelse i situationen denne befinner sig i, denne trivs inte i sin roll. Om det då finns hjälp att tillgå kan det vara möjligt att ”se ljuset i slutet av tunneln.” Individen söker bekräftelse.
- 2) Den missbrukande individen söker efter alternativ till sin egna livssituation. Funderar på hur det skulle se ut om livet vore annorlunda.
- 3) Vändpunkten när individen bestämmer sig för att förändra sin livssituation. Detta följs ofta av en åtgärd som att till exempel gå med i en behandling.
- 4) Individen väljer att bygga upp ett ”nytt” liv och genom detta också skaffa sig en ny identitet genom att förändra sitt liv. Det är inte ovanligt med tvivel i detta steg och att individen tvekar på om denne verkligen klarar av förändring.

Känslan av att vilja förändras beskrivs i studien kunna påskyndas av professionella kontakter och att det är viktigt att de känner att det finns stöd. Men det är ändå den egna viljan som är den avgörande faktorn till förändring. Det är inte ovanligt att kvinnor i sin livsförändring föredrar ensamheten framför relationer, då deras tidigare relationer kan ha varit destruktiva. Har de då lyckats lämna en sådan relation kan detta i sig ha gjort dem starkare och att de redan innan de påbörjar behandling har erfarenhet av en vändpunkt i livet. När en individ kommit så långt i sin förändringsprocess att de är redo att leva ett nyktert liv så betonar

Forsberg (2009) vikten av att indivden har ett stöd utifrån. Det är av betydelse att de känner att Resursteamet är med dem i deras förändring och att det i sin tur påverkar deras motivation. Flera av informanterna i studien refererar till att Resursteamets närvaro var avgörande för förändring då informanterna kände att det bidragit till att ge det konkreta stöd som informanten efterfrågat, exempelvis en viss behandlingsform, hjälp till att ordna boende och ekonomi men också att de kände att någon trodde på dem (Forsberg 2009).

1.3 Problemformulering

Vår förförståelse om undersökningsfältet tyder på att socialtjänstens arbete med misshandlade missbrukande kvinnor omgärdas av olika motsägelsefulla inställningar. Å ena sidan skall socialnämnden "aktivt sörja för att den enskilde missbrukaren får den hjälp och vård som han eller hon behöver för att komma ifrån missbruket", varvid nämnden "i samförstånd med den enskilde (skall) planera hjälpen" (5 kap. 9 § SoL). Å andra sidan tillhandahåller kommunen enbart ett s.k. lågröskelboende för kvinnor som befinner sig i ett aktivt missbruk, vilket i praktiken motverkar kvinnornas väg ut ur missbruket eftersom situationen på detta boende snarare förstärker deras redan dubbla utsatthet som missbrukande och misshandlad kvinna. Vi är därför intresserade av att undersöka hur socialtjänsten organiserar missbruksarbetet för denna klientgrupp och på vilket sätt socialsekreterarna och behandlarna anser att vidtagna insatser är inriktade "på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser" (1 kap. 1 § SoL).

1.4 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna studie är att undersöka socialsekreterares och behandlares upplevelser och erfarenheter av de olika boendeformer som den undersökta kommunen har att erbjuda, samt vad socialsekreterarna och behandlarna anser att motivationsarbetet med misshandlade missbrukande kvinnor har för betydelse i ett förändringsperspektiv.

1. Hur är socialtjänsten i den undersökta kommunens arbete med misshandlade missbrukande kvinnor utformat?
2. Hur upplever socialsekreterarna och behandlarna situationen för missbrukande kvinnor på de olika boendena?
3. Vad upplever socialsekreterarna och behandlarna som främjande och hämmande motivationsfaktorer till förändring med misshandlade missbrukande kvinnor?

1.5 Avgränsningar

Denna uppsats kommer att ha fokus på vad socialsekreterare och behandlare, som arbetar inom socialtjänstens missbrukssektion i en medelstor kommun i södra Sverige, har för upplevelser och erfarenheter av de olika boendeformerna som kommunen tillhandahåller, samt vad socialsekreterarna och behandlarna anser att motivationsarbetet med misshandlade missbrukande kvinnor har för betydelse i ett förändringsperspektiv. Vi har därför inte gjort någon undersökning om de misshandlade missbrukande kvinnornas upplevelser och erfarenheter kring dessa frågor.

1.6 Relevans för socialt arbete

För att ytterligare förtydliga uppsatsämnets koppling till socialt arbete kommer här en definition av socialt arbete som International Federation of Social Workers antog på sitt möte i Montreal 25-27 juli 2000; ”Socialt arbete verkar för social förändring, problemlösning i mänskliga relationer, för empowerment och frigörelse med syfte att främja människors välfärd. Med utgångspunkt i teorier om mänskligt beteende och sociala system verkar socialt arbete i de områden där människor samspelar med sin omgivning. Principer om mänskliga rättigheter och social rättvisa är grundläggande för socialt arbete.” Att arbeta med misshandlade missbrukande kvinnor för att förmå dessa att bli nyktra/drogfria är i allra högsta grad att verka för social förändring. Man arbetar också med problemlösning i mänskliga relationer genom att motivera dessa kvinnor till att förändra sin livssituation, då de för tillfället lever i en ohälsosam relation med en man som misshandlar dem.

1 januari 2000 trädde en ny kvinnofridslagstiftning i kraft som var betydligt skarpare än dess föregångare (Brottsbalken 4 kap. 4a §). Denna nya lag innebär att det nu är fullt möjligt att döma en man enligt denna lag, även om mannen inte är straffad sedan tidigare. I tidigare lagstiftning kunde mannen endast dömas till grov kvinnofridskränkning om gärningarna ”varit ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla” (prop.1998/99:145 s. 4). Denna lagändring kan tolkas som att samhället ytterligare uppmärksammat kvinnors utsatthet och tar detta på största allvar.

2. Metod och metodologiska överväganden

I detta kapitel följer en redogörelse över vårt val av metod och urval. Vidare diskuteras studien utifrån validitet, reliabilitet samt etiska reflektioner. Vi presenterar även informanterna, intervjuernas genomförande, vår förförståelse samt hur bearbetningen av empiri och artikel- och litteratursökning har gått till.

2.1 Val av metod

För att genomföra denna studie användes en kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer. Då våra forskningsfrågor syftar till att ge inblick i socialsekreterarnas och behandlarnas upplevelser och erfarenheter, ansåg vi att detta var den metod som skulle passa vår studie bäst. Vi gjorde upp ett frågeschema med frågor som täckte in syftet, forskningsfrågorna och problemformuleringen. Semistrukturerade intervjuer genomfördes för att vi skulle kunna anpassa frågorna efter den ordningsföljd som passade bäst in i den enskilda intervjun. Denna metod gav oss utrymme att ställa följdfrågor där vi ansåg att ytterligare svar var av vikt. Fördelen med en semistrukturerad intervju är också att det ger utrymme för socialsekreteraren eller behandlaren att utforma svaret på sitt eget vis och med egna ord. En semistrukturerad intervju har alltså en låg grad av strukturering och standardisering (Bryman 2011; Patel & Davidsson 2003).

Ett frågeschema användes för att underlätta fokus på ämnet. Därmed anser vi oss ha minskat risken för att vi genomfört intervjuerna och sedan gått därifrån med ett material som varit mindre relevant, jfr Hartman (2004).

Anledningen till att vi inte genomförde en kvantitativ studie är att forskningsfrågorna skulle vara svåra att besvara via till exempel en postenkät. Vid en kvantitativ metod beläggs samband mellan några variabler genom att undersöka en stor grupp av individer, vilket inte var syftet med denna uppsats. Inte heller följdfrågor hade varit möjliga vid en kvantitativ studie, vilket vi ansåg vara av vikt för att uppfylla vårt syfte (Hartman 2004). Vi var ute efter att hitta individer som kunde ge oss den informationen vi sökte efter, vilket intervjuer med socialsekreterare och behandlare gjorde.

Det finns dock vissa svårigheter med kvalitativa undersökningar. Det kan t.ex vara svårt att upprepa vår undersökning (replikering). Möjligheterna är dessutom små att generalisera våra

resultat till andra situationer eller omständigheter än den forskningen ägde rum i (Bryman 2011). Då vi haft en begränsad tidsram har vi inte kunnat utöka vår studie och på så vis göra den generaliserbar. Vi har därför istället valt att undersöka socialsekreterares och behandlares upplevelser och erfarenheter av de boendeformer kommunen tillhandahåller, samt vad behandlarna och socialsekreterarna anser att motivationsarbetet med misshandlade missbrukande kvinnor har för betydelse i ett förändringsperspektiv. Studien är alltså inte generaliserbar då den enbart undersöker sex socialarbetare i en specifik kommun.

2.2 Urval

Våra intervjupersoner valdes ut genom ett så kallat bekvämlighetsurval, vilket innebär att vi på ett bekvämt och enkelt sätt gjort ett urval. Vi har alltså valt de individer som finns tillgängliga (Hartman 2004). Som tidigare nämnts hade en av författarna sin verksamhetsförlagda utbildning inom denna sektion, vilket gjorde att vi valde att kontakta socialsekreterare och behandlare i denna kommun, då dessa var lättillgängliga.

2.3 Informanterna

Alla våra intervjupersoner arbetar på ett eller annat sätt med kvinnor i missbruk. Vi valde att intervjua tre socialsekreterare och tre behandlare inom socialtjänstens missbrukssektion i en medelstor kommun i södra Sverige. Informanternas anställningstider inom sektionen varierar från allt mellan 1,5 år till 11 år. De anställda har någon/några av följande utbildningar; Socionom, behandlingspedagog, socialpedagog, skötare och anhörigterapeut. Vissa är även utbildade i MI (motiverande intervju), 12-stegsbehandling och sorgebearbetning.

Socialsekreterarna arbetar främst med myndighetsutövning där klienters vårdbehov utreds, samt uppföljning av eventuell insats. Behandlarnas arbetsuppgifter varierar med allt ifrån terapeutiska samtal, gruppbehandlingar till ansvar för servicekonto där klienterna får hjälp med sin ekonomi. Vissa av informanterna ansvarar även för kvinnoboendet.

2.4 Intervjuernas genomförande

Intervjuerna spelades in med inspelningsfunktionen på en mobiltelefon. Då den ena av författarna haft sin verksamhetsförlagda utbildning med dessa socialsekreterare och behandlare, fick den andra författaren genomföra intervjuerna för att på så vis komma in som

en utomstående person som ser saker och ting med nya ögon. Den ena av författarna genomförde intervjuerna och den andra satt bredvid och förde anteckningar på sådant som kunde förbättras inför nästa intervju, samt frågor som denna författare ville ha svar på. (Hartman 2004).

2.5 Bearbetning av empiri

Transkriberingen av intervjuerna har gjorts kort efter de genomförda intervjuerna. Vi har dock ändå valt att göra den striktare formen av transkribering, genom att skriva ut pauser och olika läten. Som tidigare nämnts användes inspelningsfunktionen på en mobiltelefon under intervjutillfällena och intervjuerna spelades endast in efter att intervjupersonerna godkänt detta.

Som tidigare nämnts har vi båda varit närvarande vid alla intervjutillfällena och vi har därefter delat upp ansvaret för intervjuerna och transkriberingen lika mellan oss. Vi har sedan tillsammans analyserat de utskrivna intervjuerna för att finna sådant som besvarar vårt syfte och våra forskningsfrågor. Vid använde oss av tematisk analys, vilket innebär att man söker efter teman. Dessa teman som har identifierats utgör i grunden återkommande motiv i den text som tillämpas på data (Bryman 2011). Vår data i det här fallet är alltså de transkriberade intervjuerna. Teman som valdes är *en översikt, boende och behandling, motivation och portalparagrafen*. Vi har även letat efter andra aspekter, till exempel sådant som framkom under intervjuerna som väckt nya frågeställningar hos oss, för att sedan använda detta i vår diskussion.

I vår resultat- och analysdel har vi valt att redigera de citat vi använt från intervjuerna för att få ett bättre flyt i texten. Vi har valt att plocka bort pauser, läten och upprepningar för att underlätta för läsaren. Nedan följer ett exempel;

Innan redigering;

”Även om det...Även om man vill ha hjälp så kanske man inte är redo för det nu och då är det någon annan för någon annans skull man kommer hit. Ehm, ja.”

Efter redigering;

”Även om man vill ha hjälp så kanske man inte är redo för det just nu, och då gör man kanske detta för någon annans skull.

2.6 Validitet och reliabilitet

Det har diskuterats hur pass relevanta dessa begrepp är i en kvalitativ undersökning, då validitet näst intill bara handlar om mätning. Då mätning inte är det främsta intresset för en kvalitativ forskare är validiteten och frågorna kring detta begrepp inte av någon speciell betydelse för sådana undersökningar (Bryman 2011). Det finns emellertid andra ståndpunkter när det gäller frågan om validitet och reliabilitet som vissa författare föreslagit för att kunna bedöma och värdera kvalitativa studier. Alltså alternativ till det som validitet och reliabilitet står för i kvantitativ forskning, för att på så vis kunna etablera och bedöma kvaliteten (tillförlitligheten) i kvalitativ forskning (Ibid). Tillförlitligheten är väldigt viktig och vi har därför haft följande ståndpunkter i åtanke när den kvalitativa undersökningen genomförts; *Trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera.*

Trovärdighet: Trovärdighet innebär att den beskrivning en forskare gör kring en social verklighet, där fler beskrivningar kan finnas, är trovärdig. Detta avgör hur accepterad denna beskrivning blir i andra människors ögon. Det finns även andra regler för trovärdighet som innefattar att forskaren ska rapportera resultaten till dem personer som är en del av denna sociala verklighet. Detta kallas även för respondentvalidering (Bryman 2011). Som tidigare nämnts har vi haft en snäv tidsplan och en respondentvalidering har därför inte varit möjlig. Däremot har vi under intervjuernas genomförande återupprepat det informanterna sagt, för att på så vis försäkra oss om att vi uppfattat deras uttalanden på ett korrekt sätt.

Överförbarhet: Bryman (2011) beskriver, med hänvisning till andra forskare, överförbarhet på så vis att man gör upp en detaljerad redogörelse över sina resultat som man sedan förser andra personer med, en databas. Denna databas används för att dessa andra personer själva ska kunna bedöma om resultaten forskaren kommer fram till är överförbara till en annan miljö eller inte. Då vi genomfört en studie som endast gäller den undersökta kommunen, har vi därför inte försett andra personer med en detaljerad redogörelse över våra resultat för att den ska kunna generaliseras.

Pålitlighet: Bryman (2011) beskriver pålitlighet, med hänvisning till andra forskare, som en motsvarighet till reliabiliteten inom kvantitativ forskning. För att kunna bedöma pålitligheten i en undersökning ska forskaren anta ett granskande synsätt, vilket kallas för "auditing" Forskaren ska se till att det görs en fullständig och tillgänglig redogörelse av alla delar som

ingår i en forskningsprocess. Man kan sedan be kollegor att granska det man skrivit så att de kan bedöma kvaliteten på undersökningen. Vi har bitt ett antal personer, inklusive vår handledare, att titta över våra resultat för att på så vis styrka att vår studie är pålitlig.

Möjlighet att styrka och konfirmera: Att styrka och konfirmera innebär att forskaren, ”utifrån insikten att det inte går att få någon fullständig objektivitet i samhällelig forskning, försöker säkerställa att han eller hon agerat i god tro. Det ska med andra ord vara uppenbart att forskaren inte medvetet låtit personliga värderingar eller teoretisk inriktning påverka utförandet av och slutsatserna från en undersökning” (Bryman 2011, s. 355). Denna aspekt har vi haft i åtanke genom att låta den författare som tidigare inte haft kontakt med informanterna vara den som genomfört intervjuerna. Denna författare blir då ny i sammanhanget och kan därför komma in som en person med en ny syn på saker och ting.

2.7 Etiska reflektioner

Det är viktigt för oss att denna studie inriktas på väsentliga frågor och håller hög kvalitet. Detta är det så kallade forskningskravet som innebär att ”tillgängliga kunskaper utvecklas och fördjupas och metoder förbättras” (Vetenskapsrådet 2002, s. 5). När man genomför en studie ska man försöka undvika att intervjupersonerna utsätts för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning. Detta krav kallas för individskyddskravet (Ibid). Vi har gjort överväganden kring hur vi ska benämna informanterna i vår resultatdel för att han eller hon inte ska kunna pekats ut, då detta kan göra att informanten hamnar i en utsatt situation. Detta är en möjlig risk, och kan bidra till negativa konsekvenser som informanten kan komma att ställas inför om inte försiktighet vidtas.

Vi har även tagit hänsyn till de fyra huvudkrav som tillämpas inom denna sortens forskning. Dessa huvudkrav är; *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*.

Informationskravet: Informanterna ska informeras om deras uppgift i studien och vilka villkor som gäller (Vetenskapsrådet 2002). Personlig kontakt togs med respektive informant där de erhöll information om att deltagandet är helt frivilligt och att uppgifterna som samlas in enbart kommer att användas till denna studie.

Samtyckeskravet: Informanternas samtycke ska inhämtas innan intervjun genomförs (Vetenskapsrådet 2002). Informanterna lämnade sitt samtycke till att delta via telefon. Samtliga informanter fick även information om att dem när som helst kan välja att dra sig ur, oavsett om intervjuerna redan är genomförda.

Konfidentialitetskravet: Uppgifter kring intervjupersonerna ska behandlas med största konfidentialitet, och personuppgifter skall förvaras så att inte obehöriga kan komma åt dem (Vetenskapsrådet 2002). Efter genomförda intervjuer döptes informanterna om, så att endast vi kunde veta personernas riktiga identitet. Vi valde att ge informanterna andra förnamn för att det skulle underlätta för de personer som läser studien.

Nyttjandekravet: De uppgifter som samlas in om enskilda personer får endast användas i forskningssyfte (Vetenskapsrådet 2002). Intervjupersonerna blev informerade om detta via telefonkontakt.

Det är också viktigt att tänka på det etiska värdet när det handlar om att grupper drabbas av de tolkningar och slutsatser vi gör. Ett exempel på det skulle kunna vara att socialsekreterarna och behandlarna som intervjuades blir utpekade som skyldiga till hur det här motivationsarbetet med misshandlade missbrukande kvinnor fungerar. Det gäller därför att vara omsorgsfull i slutsatserna om vilka konsekvenser man kan dra av en studie. Vi hade därför hela tiden i åtanke att vi inte får skriva något som kan inbjuda till förhastade slutsatser som kan drabba oskyldiga. Jmf. Larsson (1994).

2.8 Förförståelse

Trots en strävan efter att vara så objektiv som möjligt vid genomförande av en studie är det svårt att bortse från den förförståelse eller den fördomar vi redan har. Det finns alltid något i bagaget som kommer att "färga" dig oavsett vad du gör. Förförståelse är den kunskap som vi redan är i besittning av och som vi använder oss av när vi tolkar saker och ting (Hartman 2004). Eftersom vi har läst mycket litteratur innan vi påbörjade studien gör detta att vi redan bildat oss en uppfattning, en förförståelse, för undersökningsområdet. Som tidigare nämnts hade en av författarna sin verksamhetsförlagda utbildning på den undersökta sektionen, vilket gör att hon redan hade en förförståelse för undersökningsområdet. Vi valde därför att låta den

andra författaren genomföra intervjuerna för att denne inte hade lika stor insyn i verksamheten och därav en annan förförståelse än den första författaren.

Denna egna förståelse kan man aldrig lägga helt åt sidan, och det man slutligen når ”är en ’sammansmältning’ av vår egen förförståelse med den förståelse personen vi tolkar har” (Hartman 2004, s. 191). Detta innebär alltså att vi aldrig kan få en full förståelse för en annan människa, då vi inte kan lägga vår egna förförståelse åt sidan (Ibid). Så gott det gick försökte vi göra oss själva medvetna om vad vår förförståelse sa oss kring det valda ämnet, för att på så vis sträva mot att denna förförståelse skulle inverka så lite som möjligt när frågorna ställdes. Vi ville försöka undvika att ställa vinklade frågor där risken fanns att intervjupersonen svarar det han eller hon tror att vi som forskare vill att han eller hon ska svara.

2.9 Artikel- och litteratursökning

I föreläsningar och litteratur tog vi del av uppmaningar att orientera oss i kunskapsläget. Bryman (2011) betonar undvikande av situationer där hjulet uppfinns på nytt och uppmanar till genomförandet av en litteraturgenomgång. Den senare knyts till två funktioner. Dels utgör den ett vetenskapligt sätt att välja ut och läsa vad andra gjort inom området som är av intresse, dels kan en väl genomförd litteraturgenomgång stärka ens trovärdighet, förstått som att man kan betraktas som en person med kunskaper på det aktuella området.

Vi har använt oss av sökmotorer så som Libris, DiVA och socialvetenskap.se. Sökord som användes var; Motivation, socialtjänst, missbruk, kvinnomisshandel, kvinnofrid, bemötande och boende. För att utöka sökningen ytterligare valde vi också att slå ihop sökorden. Exempelvis; Missbruk+kvinnor+motivation, missbruk+kvinnor+socialtjänst och även missbruk+kvinnor+bemötande, missbruk+kvinnor+boende. Vi har även använt vissa av dessa orden på engelska för att göra sökningar: Motivation, addiction, housing, attitude, domestic violence och social service.

Vi har under vår artikel- och litteratursökning försökt undvika att använda oss av sekundärkällor, då dessa redan tolkats av andra. Vi har också varit försiktiga med att referera till översatta texter, då dessa i princip också är sekundärkällor (Troost 2010).

3. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel presenteras de olika teorier vi ser som centrala i vår studie. Uppsatsens teorikapitel behandlar således centrala begrepp kopplade till motivation och motivationsarbete. Kapitlet består av; motiverande samtal, attributionsteori, positiv människosyn, pygmalioneffekten, motivationsprocessen och behandlingsrelationen.

3.1 Motiverande samtal

Forsberg (2001) framhåller fem grundprinciper för det motiverande samtalet. Dessa principer är *att visa empati, att utveckla diskrepans, att undvika att argumentera, att följa med i motstånd* och *att ge stöd och öka själv effektivitet*;

Att *visa empati* innebär att personen som håller i det motiverande samtalet lyssnar uppmärksamt och visar för klienten att han har förståelse för det klienten förmedlar. Med empatisk förståelse menas inte enbart det ytliga verbala innehållet. Man menar här även känslor och en djupare innebörd i det klienten förmedlar. Behandlaren visar sin förståelse för klienten genom ett reflektivt lyssnande, där man för klienten bekräftar att man följer med och förstår det som klienten säger. Det tycks finnas ”ett samband mellan ett positivt utfall av en behandling och i vilken utsträckning klienten upplever rådgivaren som empatisk” (Forsberg 2001, s. 11). Empati kan på så vis bidra till att det blir lättare att vara till hjälp för klienten, då man på så vis får en ökad kunskap om klientens problem (Ibid).

Motivationen påverkas av de konsekvenser som förväntas som följd av ett specifikt beteende. Genom att man som rådgivare diskuterar för- och nackdelar med en drog kan detta bidra till att detta fördjupar och utvecklar *diskrepansen*, vilket gör klienten mer intresserad av att välja andra alternativ. Motivation till förändring stimuleras alltså genom att människor blir medvetna om att det är skillnad – diskrepans – mellan vad de gör och vad de vill göra. Behandlaren bör konfrontera klienten med de negativa konsekvenserna i en miljö där klienten kan känna sig trygg för att klienten på bästa sätt ska kunna ta till sig diskrepansen. Om klienten inte är övertygad om att han eller hon kan förändra sina vanor, är risken stor att klienten använder försvarsmekanismer eller andra rationaliseringar och sannolikheten för förändring minskar (Forsberg 2001).

Behandlaren bör undvika *att argumentera* för en förändring med klienten, då detta kan göra att klienten kommer med invändningar eller visar motstånd. Argumenten leder ofta till att klienten inte får möjlighet att själv utveckla sina egna argument och hitta sin drivkraft till förändring. Just därför undviker motiverande samtal att argumentera och komma med direktiv (Forsberg 2001).

I motiverande samtal förutsätts klienten vara ambivalent i alla stadier, även när klienten fattat ett beslut om förändring. Behandlaren försöker förstå det förnuftiga i att klienten motsätter sig en förändring. Behandlaren *följer med i motstånd* genom att lyssna och förutsätta att klienten är ambivalent. Det finns dock ett positivt synsätt gentemot motstånd. Motståndet ”ses som uttryck för en energi som bör kanaliseras på ett konstruktivt sätt” (Forsberg 2001, s. 12).

Den femte grundprincipen för motiverande samtal är *att ge stöd och öka själv effektivitet*. Denna utgår ifrån att klienten har tro och kännedom om sin egen förmåga till förändring. Behandlaren försöker även öka klientens kunskap om hur den här förändringen skulle kunna genomföras. Klientens egen förmåga framhävs och beröms för att på så vis öka själv effektivitet. Själv effektivitet kan även stärkas genom att vända det negativa till det positiva. Ett exempel på det skulle kunna vara att klienten ökat sina kunskaper om riskfaktorer. Klientens rädsla för kritik minskar antagligen med en ökad själv effektivitet, vilket ofta medför en ökad känsla av trygghet (Forsberg 2001).

3.2 Attributionsteori

Attribution är då vi människor försöker hitta samband mellan vårt egna och andras beteende och den sociala kontext vi befinner oss i. Om en människa således missbrukar så försöker vi hitta orsaken till detta i dennes omgivning. Människor har ett behov av att ge mening åt vår verklighet och vill därför hitta orsaker till varför människor beter sig på ett visst sätt. Orsaken till vårt beteende försöker vi då tillskriva de egna faktorerna, det vill säga vår personlighet och den sociala omgivningen omkring oss (Carle, Nilsson, Alvaro & Garrido 2006). Det vill säga om du reagerar på ett visst sätt, i en viss kontext så speglar detta också din personlighet. Exempelvis; om du är missbrukare så kan man utifrån detta berätta hur du är som person. Fritz Heider, attributionsteorins grundare, menade på att attribution var ett sätt för människor att göra verkligheten förutsägbar. Efter Heider har ytterligare attributionsteorier växt fram. En av dessa var Jones och Davis teori som menar på att man som iakttagare av en människa kan

dra slutsatser om dennes personlighet genom att observera hur denne beter sig. Det hade då varit möjligt att försöka dra slutsatser om effekter eller konsekvenser av ett visst beteende som man inte vetat något om. Om exempelvis du ser det som att en kvinna har ett val i livet att välja en av två olika livsstilar; antingen så väljer hon ett liv där hon aldrig testat på att nyttja narkotika eller alkohol eller så väljer hon att kontinuerligt nyttja alkohol eller narkotika. Detta skulle enligt Jones och Davis attributionsteori leda till att vi försöker dra slutsatser av dessa två olika beteenden och titta på vilken konsekvens det kommer att få. Om kvinnan exempelvis testat på att nyttja narkotika så tittar vi först på vilka konsekvenser detta handlande skulle kunna få. Det skulle kunna bli så att hon på grund av att hon nyttjar narkotika kommer att hamna i ett missbruk. Sen drar vi enbart, utifrån denna effekt, slutsatsen om att hon exempelvis skulle vara en "svag" individ som har svårt att stå emot frestelser medan vi i det andra fallet skulle kunna dra en annan slutsats om henne som person och vilka konsekvenser hennes handlande skulle kunna få (Angelöw & Jonsson 2000).

Harold Kelley använde sig av en *samvariationsteori* (covariation model) och menade med denna att vi väljer mellan flera olika orsaker till en situation och väljer sedan ut en faktor som vi anser är avgörande. Denna modell används för att avgöra om en persons beteende beror på yttre eller inre faktorer så som umgängeskrets eller den egna personligheten eller egenskaperna. I detta använder vi oss av tre olika variabler för att komma fram till ovanstående. Dessa tre variabler är;

- Är beteendet specifikt för individen eller beter sig andra människor på samma sätt (konsensus)
- Beter sig personen i fråga alltid likadant eller är det enbart i denna situation (säregenhet eller typiskhet)
- Brukar personen bete sig på liknande sätt eller är det bara ibland (konsekvens).

Ett exempel; om en människa dricker sig berusad. Faktorer vi tittat på då är om andra personer också brukar göra detta eller om det bara är denna individ. Brukar personen ofta dricka sig berusad i olika sammanhang eller är det enbart i denna specifika situation, exempelvis på krogen? Brukar personen dricka sig berusad eller är det bara ibland? Om vi säger då att det är vanligt förekommande att människor dricker sig berusade (något som andra också gör), det är typiskt i den givna situationen att göra det och det är också ett konsekvent beteende (något som personen brukar göra) så attribuerar vi orsaken till yttre faktorer.

Exempel på yttre faktorer skulle kunna vara personens umgängeskrets. Umgängeskretsen brukar dricka sig berusade i vissa specifika situationer och då uppkommer ett gruppsyck, vilket gör att personen i fråga dricker. Om det istället skulle vara så att det är vanligt förekommande för personen i fråga att dricka sig berusad, det är *inte* typiskt den givna situationen att göra det och det är ett konsekvent beteende som personen ofta gör så tillskrivs istället orsaken individens personliga egenskaper. Denna brukar dricka sig berusad på grund av något i sin personlighet (Carle et al. 2006; Aronson, Wilson & Akert 2010). Enligt Kellys samvariationsteori skulle det alltså vara så att om till exempel betraktaren byttes ut men att situationen och personen som studeras var de samma så skulle denne fortfarande handla på samma sätt (Angelöw & Jonsson 2000).

3.3 Positiv människosyn

I ett motivationsarbete finns en tro på att ingen människa egentligen vill göra sig själv eller andra illa. Detta betyder alltså att ingen vill förstöra sig själv med droger. Man tror att alla människor inners inne är goda, och att ondska och destruktivitet inte är något som finns naturligt i människan. Det är snarare något miljöbetingat. Detta är ingen människosyn som går att bevisa eller motbevisa, utan man väljer själv om man vill tro på den eller inte. I den positiva människosynen finns inga hopplösa fall eftersom man anser att alla människor har en positiv kärna vilket gör att alla människor har en potential som kan väckas och utvecklas. Detta leder till att behandlaren alltid kan ha ett hopp om förändring hos klienten i ett motivationsarbete, vilket också leder till att behandlaren sänder ut positiva ”vibbar” så att klienten känner sig bekräftad. Målsättningen i motivationsarbetet blir alltså att stärka den positiva kärnan hos den omotiverade klienten (Revstedt 2002).

3.4 Pygmalioneffekten

Pygmalioneffekten innebär att ”någons förväntningar kan påverka en annan människas beteende och fungera som självuppfyllande profetia” (Jenner 1992, s. 10). Om behandlaren tror på att missbrukaren kan lyckas eller inte kan vara avgörande för om missbrukaren väljer ett nyktert/drogfritt liv eller inte. Om behandlaren ser missbrukaren som ett ”hopplöst fall” är risken stor att missbrukaren ger upp kampen. Om däremot behandlaren tror på missbrukaren och stöttar denne, oavsett hur det går, kan tillslut missbrukaren börja tro på sig själv och på så vis lyckas ta sig ur missbruket (Jenner 1992).

3.5 Motivationsprocessen

Jenner (1987) menar att motivation kan delas in i tre olika komponenter, en allmän modell för motivationsprocessen. Dessa byggstenar är;

- En inre drivkraft
- Beteenden eller handlingar
- Mål

Till detta kommer en återkoppling, där beteenden eller handlingar riktade mot vissa inre eller yttre mål utlöses på grund av en inre drivkraft. Denna inre drivkraft grundar sig i behov, önskningar eller förväntningar. Resultatet blir en modifiering eller förstärkning av den inre drivkraften, oavsett om målen uppnås eller inte (Jenner 1987).

Med behov avses både fysiologiska och sociala behov. Fysiologiska behov är till exempel mat och sömn medan sociala behov är sådant som behov av gemenskap. Som tidigare nämnts är den inre drivkraften grundad i bland annat behov. Jenner (1987) kopplar dessa primära och sekundära behov till den amerikanska psykologen Abraham H Maslows behovstrappa som ett exempel på begreppet drivkraft. Denna behovstrappa består av fem steg; de fysiologiska behoven (hunger, törst etc.), trygghetsbehovet, samhörighets- och kärleksbehovet, behovet av social uppskattning och behovet av självförverkligande.

Denna drivkraft utlöser beteenden eller handlingar som är riktade mot yttre eller inre mål. Med handlingar förutsätts det att man har en avsikt eller intention, handlingarna är alltså mer medvetna i jämförelse med ett beteende. Beteenden kan vara mer reflexmässiga och omedvetna (Jenner 1987).

Skillnaden mellan inre och yttre mål ligger i att de inre målen är sådana mål där individen själv kan avgöra om målet är uppnått eller inte, medan om de yttre målen är uppnådda eller inte avgörs och är beroende av andras omdömen (Jenner 1987).

3.5.1 Faktorer som påverkar motivationen

Som ovan nämnts har vi kunnat se att motivationen bland annat kan bestämmas av;

- Målet
- Uppnåendets värde
- Misslyckandets sannolikhet

Jenner (1987) skriver att behandlingsmotivation oftast uppfattas som något som antingen finns eller inte finns. Det sägs att klienten helt saknar behandlingsmotivation om klienten inte visar att han eller hon vill förändra sin livssituation. Men behandlaren bör inte döma klienten för att han eller hon inte är villig att ställa upp på ett kanske vagt och avlägset mål. Behandlaren bör därför sätta upp delmål som är konkreta och kortsiktiga. Klienten kan alltså vara motiverad till en viss förändring, som till exempel att han eller hon vill försöka att inleda en behandlingskontakt.

Uppnåendets värde är inte objektivt, utan snarare subjektivt. Det är därför viktigt att behandlaren har i åtanke att det som han eller hon tycker är viktigt kanske inte är sådant som klienten tycker är viktigt. Målen är kanske självklara för behandlaren men inte för klienten (Jenner 1987).

Behandlaren bör i sitt behandlingsarbete vara medveten om att det som ibland kan uppfattas som bristande motivation faktiskt kan handla om att klienten är rädd för att misslyckas om han eller hon påbörjar en behandling eller en förändring. Det blir då både ett misslyckande och en efterföljande besvikelse. Man skulle kunna säga att klienten gör en vinst-förlustkalkyl där man väger sannolikheten för och emot ett misslyckande. Tidigare misslyckanden väger tungt. Behandlarens bemötande gentemot klienten ser ut olika beroende på om behandlaren ser klientens beteende som bristande vilja eller en rädsla för misslyckande (Jenner 1987).

3.6 Behandlingsrelationen

Bernler & Johnsson (2001) har utarbetat en sammanhängande teori för psykosocialt arbete. Denna teori grundar sig på det psykodynamiska- och de systemteoretiska perspektiven. De skriver att hjälprelationen är komplex på så vis att den är sammansatt av delrelationer. Denna relation är en så kallad komplementär relation, vilket betyder att den ena personen i relationen är hjälparen och den andra personen blir hjälpt. Som nämns ovan är relationen komplex och

det är därför vanligt att komplementariteten inte är fullständig, det vill säga att hjälparens syn samt synen som personen som ska bli hjälpt har inte överensstämmer med varandra. Det nämns också att parternas motiv för att upprätthålla denna hjälprelation går isär. Den hjälpte (klienten) skulle ha större intresse av att bli hjälpt än vad hjälparen (behandlaren) har av att hjälpa. Man kan i regel säga att det är ”misstänksamt” om behandlarens intresse av att upprätthålla relationen överstiger klientens. Detta förhållande kan dock bli aningen mer komplicerat inom socialtjänsten på grund av att ”hjelparen också representerar samhället och dess motiv att upprätthålla kontakten (i kontrollerade och motiverande samtal)” (Bernler & Johnson 2001, s. 130).

Bernler & Johnson (2001) skriver även om maktrelationer. Behandlaren har tilldelats makt av samhället i rollen som till exempel socialarbetare eller kurator. Deras verksamhet styrs delvis av lagar och bestämmelser som är styrande i deras ansvar gentemot samhället. Detta ansvar går alltså inte att avsäga sig. Behandlaren bör, i en behandlingsrelation, klargöra sitt maktintervall. Maktintervallet innebär den skala av makt tjänstemannen ”utnyttjar”. I den övre skalan använder sig tjänstemannen av sin maximala möjlighet att utöva makt och i den lägre skalan använder tjänstemannen endast sin makt då alla andra möjligheter är uttömda. Det kan också vara så att klienten tilldelar behandlaren makt. Detta kallas bekräftad makt. Behandlaren kan endast ta över ansvaret för handling, intention eller process om klienten ger sin tillåtelse till detta.

Inom kommunikationsteorin finns tre viktiga begrepp; Symmetrisk interaktion, komplementär interaktion och metakomplementär interaktion.

En *symmetrisk interaktion* innebär att maktförhållandet mellan behandlare och klient är balanserat. Vid en *komplementär interaktion* blir istället maktstrukturen sned. Den ene personen i relationen blir ”one-up” och den andra blir ”one-down”. Denna person som är ”one-up” kommer också vara den som styr den andre och oftast också den som styr hur relationen utformas. Vid en *metakomplementär interaktion* skulle man kunna säga att rollerna är ombytta. Den som är ”one-down” blir den som styr relationens utformning. Behandlingsrelationen måste alltså se ut på det här sättet för att behandlaren ska kunna handla fritt i behandlingen. ”När behandlaren av klienten erhåller rätten att handla, innebär det att han å ena sidan styr men samtidigt att klienten styr denna styrning genom att acceptera den. På så sätt har klienten den överordnade makten” (Bernler & Johnson 2001, s. 185).

Enligt Bernler & Johnsson (2001) är existensen av hjälpare respektive den hjälpte en förutsättning för en behandlingsrelation. Parterna måste alltså definiera sig som hjälpare eller den hjälpte. Denna komplementära interaktion kan beskrivas i tre faser;

Fas 1 innebär att klienten vill ha bekräftelse både på sin egen och behandlarens existens. Behandlaren bekräftar genom manövrar som visar att både behandlaren och klienten står i relation till varandra. Detta förlopp genomgås ett stort antal gånger och kallas för *den initiala bekräftelsecykeln*. Ansvaret ligger i huvudsak på behandlaren i denna fas, just på grund av situationens asymmetriska struktur (Bernler & Johnsson 2001).

Fas 2 innebär att klienten accepterar sin och behandlarens existens. Det är dock vanligast förekommande att denna bekräftelse består av exempelvis aggressioner. Det kan också vara så att klienten gör ett och annat för att undvika utvecklingen av relationen (Bernler & Johnsson 2001).

Fas 3 innebär att relationen definieras som just en behandlingsrelation. Det har nu accepterats att en tvåpersonsrelation existerar. Det är dock inte bestämt hur relationen ska se ut. Klienten (och även behandlaren) konfronteras av att deras relation ska existera i en social kontext. I denna fas görs överenskommelser mellan klient och behandlare. Komplementariteten betonas i denna tredje fas. Det finns dock de klienter som fortfarande vill ha en kamratlig behandlingsrelation. Behandlarens uppgift i denna fas är snarare att försöka definiera behandlingsrelationen som både en person-personrelation och en behandlar-klientrelation, det vill säga en relation som är både medmänsklig och yrkesmässig (Bernler & Johnsson 2001).

4. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras de resultat som framkommit under våra intervjuer. Vi har sedan analyserat dessa och återkopplat resultaten till våra teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning.

4.1 En översikt

Verksamhetens mål enligt informanterna är att arbeta förebyggande mot alkohol och narkotika. Socialtjänsten har ett kommuninvånaransvar där dem ska vara tillgängliga för de klienter som söker hjälp för sin missbruks- och beroendeproblematik. Denna hjälp ska utgå ifrån klientens behov.

Alexis: ”Verksamhetens mål är att sörja för kommuninvånarnas missbruks- och bruksproblematik. Och detta gäller all form av missbruk förutom matmissbruk, vilket inte ligger på oss. Vi ska sätta barnen i centrum, vi har anmälningsplikt och vi ska se personen här och nu. Även om personen varit aktuell tidigare så är det alltid ett nytt tillfälle och ett nytt möte”

Det tillhör vanligheten att samverkan sker med andra myndigheter och organisationer för att hjälpa dessa kvinnor. Flera informanter nämner den kontakt som förekommer med kvinnojouren. Problematiken nämns dock vara att kvinnor som missbrukar inte får vistas på kvinnojouren.

Charlie: ”Även om vi inte samarbetar på det viset så har vi ändå en kontakt och någon form av stöd av varandra, för vi jobbar ju ändå med samma saker”

En av informanterna uttrycker att det är upp till en beroendeenhet eller en psykiatrisk avdelning att sköta avgiftning av en missbrukande kvinna innan det finns möjlighet till ett skyddat boende, detta eftersom de själva inte har något fungerande boende med behandling för dessa kvinnor. De flesta av informanterna nämner att det föreligger samverkan med landstinget och då är det främst psykiatrin som de brukar vara i kontakt med. Självklart, säger en av informanterna, är det även vanligt förekommande att de i sådana här fall har kontakt med den ”vanliga” sjukvården också. Kring samverkan med psykiatrin nämns det också av

två av informanterna att det kunde ha fungerat bättre. Men att det ändå, när arbetet med klienten väl ”kommer igång”, flyter på bra. En av informanterna tror att problematiken ligger i brister av resurser och att de är underbemannade. Samtliga av informanterna framhåller att samverkan sker med många olika myndigheter. Föreligger det ett behov så kan kontakt tas med den berörda myndigheten och denna samverkan kan se ut i stort sett hur som helst.

Frida: *”Vi är alla specialister på olika sätt. Jag har missbruket och en del har något annat”*

En av respondenterna säger att det är denne som ansvarar för kvinnan och att det därför också är dennes ansvar att kontakt tas med andra myndigheter eller organisationer om det skulle behövas. Frivården och ekonomisektionen inom socialförvaltningen är några av de myndigheter som räknas upp. En av informanterna berättar att det även förekommer samarbete med barnmorskor och gynekologer gällande kvinnorna. En av informanterna uttrycker dock att det inte bara är samverkan med psykiatrin som brister. Denne tycker inte att det är optimalt då det inte finns någonstans att skydda misshandlade missbrukande kvinnor, vilket i sin tur då också är en brist.

Kontakten med kvinnorna kan knytas på olika sätt men det går alltid via en av handläggarna först och sedan till öppenvården. Ingången kan vara antingen att klienten själv gör en intresseanmälan eller så kan det vara anhöriga eller övriga som gör en anmälan. I inledningsskedet kan det antingen vara så att personalen gör ett hembesök hos kvinnan eller så kommer hon själv ner på kontoret. En av informanterna säger att om det rör sig om en anmälan är det säkraste sättet att komma i kontakt med kvinnan att göra ett hembesök då det finns en risk att kvinnan inte ”dyker upp” om de fått en tid på kontoret. Det förekommer att klienterna först kontaktar missbrukssektionen efter att ha varit i kontakt med kvinnojouren säger en av informanterna. Men långtifrån alla har varit i kontakt med dem.

Alexis: *”En kvinna med missbruksproblematik kommer inte hit första gången hon blivit slagen”*

4.2 Boende och behandling

Under våra intervjuer med informanterna framkom att det inte finns någon separat/specifik kvinnogrupsbehandling eller någon regelrätt insats för kvinnor som missbrukar och blir

misshandlade. Det socialtjänsten kan erbjuda är en 12-stegsbehandling där gruppen består av en blandning av både män och kvinnor. Individuella 12-stegssamtal kan dock erbjudas, vilket betyder att kvinnan får feedback från behandlaren istället för en grupp. Utöver 12-stegsbehandlingen finns också MI-samtal och en grupp där klienterna lär sig att hantera sina impulser. Det enda som socialtjänsten kan erbjuda en misshandlad och missbrukande kvinna är ett så kallat lågtröskelboende, vilket informanterna inte tycker är optimalt. Det sägs också att detta lågtröskelboende i alla fall ger kvinnorna tak över huvudet, och att alternativet skulle vara att kvinnorna får bo runt hos olika män.

Alexis: ”Jag tycker det är fruktansvärt att placera kvinnor på lågtröskelboendet. Det finns vapen och det blir skulder och det blir bara värre för dem där ute. Du kan inte låsa in dig där ute för de tar sig in ändå. Kommer de inte in genom dörren så tar de fönstret”

Forsberg (2009) betonar vikten av klientens boendeform för att denne ska kunna lämna sitt missbruk bakom sig och förändra sin livssituation. Kvinnan ska också kunna variera sin boendeform under förändringsprocessens gång för att det ska passa individen där hon befinner sig för tillfället. En bra boendesituation kan bidra till att kvinnan tröttnar på sin missbrukssituation och istället väljer att göra en förändring. Boendeformen kan alltså, utifrån denna forskning, kopplas ihop med både hämmande och främjande motivationsfaktorer. Om kvinnan får tillgång till ett bra boende kan detta medföra en ökad motivation, medan den omvända situationen kan bidra till att kvinnan väljer att inte göra någon förändring.

Informanterna har dock önskemål kring hur dem hade velat att det skulle se ut i kommunen. De uttrycker att de hade velat ha ett boende att erbjuda de kvinnor som är aktiva i missbruk. De önskar också en separat kvinnogrupp för behandling samt ett behandlingshem enbart för kvinnor likaväl som det finns ett behandlingshem i kommunen enbart för män. Dock framkom under en av intervjuerna att socialnämnden har fått i uppdrag att utreda om det ska startas ett sådant behandlingshem, vilket enligt informanten kommer att resultera i ett behandlingshem enbart för kvinnor i kommunen.

Anna: ”Ja, jag önskar att man skulle kunna erbjuda kvinnor som är inne i ett aktivt missbruk ett eget boende. Det är i så fall det enda alternativet. Är man motiverad till behandling finns alla möjligheter i världen, men är man inte det så är det ju bra mycket svårare. Så är det ju tyvärr. Alltså är det bara ett blandat boende med både män och kvinnor som vi har att

erbjuda”

Informanterna berättar om det skyddade kvinnoboende som kommunen erbjuder till dem med föreliggande missbruksproblematik. Kvinnan måste vara motiverad till drogfrihet och gå i öppenvårdsbehandling för att få tillgång till detta boende. Inga droger är alltså tillåtna på detta boende utan kvinnorna måste välja ett liv som nykter/drogfri. Det kan hända att kvinnorna har kvar THC i kroppen efter till exempel haschrökning. Kvinnan kan dock få tillgång till boendet ändå, så länge det lämnar drogtester som visar en nedåtgående kurva av THC-halten.

Boendet omfattas av vissa regler; det får bland annat inte vistas några män där, kvinnoboendets adress ska hållas hemlig och kvinnorna ska gå med på drogtester efter personalens uppmaningar. Många av kvinnorna har, bortsett från boendet, exempelvis insatser från psykiatrin eller öppenvården under tiden de är bosatta på kvinnoboendet. Kvinnoboendet har en anställd som arbetar 80 procent dagtid under veckorna. Denna personal ska vara behjälplig med bland annat psykiatrikontakter och ekonomisektionen men även i det vardagliga. Vissa av de yngre på boendet behöver ibland stöd i vardagliga aktiviteter så som att använda en tvättmaskin och lära sig en normal kosthållning. På kvällar och helger finns ingen personal på kvinnoboendet och kvinnorna som är boende där får klara sig ensamma. Det finns med i planeringen att det så småningom ska finnas en jourtelefon där de boende ska kunna ta kontakt med kvinnojouren på kvällar och helger. En informant nämner att problemet på boendet ligger i om det skulle vara många yngre kvinnor där samtidigt då de ”drar” med sig varandra ut på kvällar och helger eller dylikt. Denna beskriver att det fungerar bäst när det är lite blandning av åldrar på boendet.

Stina: ”Vi hade ett drömläge förra sommaren. Ja, det var tre damer i 50 plus åldern och sen[...] hon var väl 25-30, men hon var som en tonåring. Och de adopterade henne på något sätt. Jo, det var väldig frid och fröjd och alla var så glada och nöjda där uppe. Det är det optimala om vi kunnat få ha det så, men det är inte så det ser ut”

Kvinnoboendet erbjuder fem platser men det brukar inte vara fullsatt berättar en av informanterna. Det blir lätt så att det är någon som tar över och det förekommer lite bråk, fortsätter informanten att berätta. Då det är en ganska liten stad det handlar om, känner kvinnorna på boendet ofta varandra eller känner till varandra sen innan och detta kan påverka hur situationen på kvinnoboendet ser ut men informanten berättar att det ändå oftast fungerar

bra. Informanten beskriver även vikten av att personalen skapar en relation tillsammans med dem på boendet och att denne inte bara är närvarande fysiskt.

Som tidigare nämnts får en kvinna som fortfarande är aktiv i missbruk inte tillgång till kvinnoboendet och det alternativ som finns då är ett lågtröskelboende. Kommunen erbjuder detta boende till hemlösa och där finns inga krav på nykter- eller drogfrihet. Där emellan finns inget att erbjuda berättar en av informanterna. Många av informanterna framhåller att en kvinna som placeras på lågtröskelboendet blir mer utsatt än hon hade varit i ett eget boende. En annan av informanterna berättar att kvinnorna som är bosatta där blir tvugna att "bli som männen" för att överleva på detta boende.

Stina: "Det var en kvinna som sa någonting så klokt till mig, hon sa så här; mannen är tanken, kvinnan är känslan och därför är normen tanke. För det är männen som styr"

De flesta av informanterna anser inte att detta lågtröskelboende är lämpligt för kvinnor, men eftersom att det i dagsläget inte finns någon annanstans att placera kvinnor som väljer att vara aktiva i missbruk är detta boende det enda alternativ som kvarstår. Någon av informanterna uttrycker att det inte är ett beslut som denna gärna fattar. Uppfattningen är att kvinnor i missbruk blir mer utsatta än andra kvinnor och då det är mest män som är bosatta på lågtröskelboendet, tror informanten att dessa kvinnor är extra utsatta. Även om det oftast inte framkommer av kvinnorna som bor där, att de har blivit utsatta för misshandel, är det något som informanterna överlag tror är vanligt förekommande. En av informanterna uttrycker att det är som att bo var som helst bland missbrukare och att de kvinnor som bor där är konstant utsatta.

Charlie: "Jobbar man med kvinnor på detta sätt tycker man verkligen att det är en olämplig miljö för kvinnor att visats i"

Som tidigare nämnts betonar Forsberg (2009) vikten av ett boende för att klienten ska kunna påbörja en förändringsprocess. Att bo tillsammans med andra missbrukare kan påverka en eventuell förändringsprocess i negativ riktning. Forsberg (2009) nämner också att ett boende med mycket elände inte nödvändigtvis behöver dra ner en klient ytterligare utan det kan även vara så att det ibland kan leda till att klienten till följd av boendesituationen tröttnar på sitt leverne och söker sig därifrån och därigenom väljer en förändring. Huruvida detta är läget på

kommunens lågtröskelboende är ingenting som framkommit under intervjuerna och vi kan därför heller inte säga om det förekommer eller inte.

Heiders attributionsteori handlar om hur vi försöker hitta orsaker till ett beteende i omgivningen. En missbrukande kvinna boende på lågtröskelboendet kanske inte uppfattar den misshandel hon utsätts för som just misshandel, då det är en del av den vardag hon lever i. Misshandel mot kvinnor på boendet kan uppfattas som ”normalt” beteende just i den kontexten och därför uppfattar inte kvinnan misshandeln som något avvikande. Mannen slår på grund av hur omgivningen ser ut. Jmf. Carle et al. 2006. Jenner (1987) drar i motivationsprocessen en koppling till Maslows behovstrappa och de fem stegen som behöver vara uppfyllda innan någon kan motiveras fullt ut. Det fysiologiska behovet med mat och sömn som är primärt för att kunna överleva, behovet av trygghet, behovet av samhörighet och kärlek, behov av social uppskattning samt behov av självförverkligande. Om här skulle dras en parallell till kvinnoboendet och lågtröskelboendet så skulle kvinnoboendet sägas kunna uppfylla fler steg än vad lågtröskelboendet gör. På lågtröskelboendet skulle det många gånger för en kvinna brista redan vid trygghetsbehovet och vägen till motivation torde vara mycket längre bort medan kvinnorna boende på kvinnoboendet borde känna både en större trygghet, samhörighet samt social uppskattning på ett mycket starkare plan.

4.3 Motivation

Det framkommer att informanterna använder sig av olika tillvägagångssätt för att motivera en klient till förändring. Vissa av informanterna arbetar 12-stegsinriktat medan andra arbetar utifrån MI (motiverande intervju). Informanterna förklarar att MI handlar om att möta kvinnan där hon befinner sig, att ha hela kvinnans nätverk i åtanke och att försöka spegla vad det är kvinnan säger och vad det egentligen är hon behöver hjälp med. Man visar alltså, genom det personliga mötet, att man verkligen ser klienten, och socialsekreterarna och behandlarna ställer sedan sina frågor utefter den MI-utbildning som några av dem har. Det är dock alltid genom samtal som socialsekreterarna och behandlarna försöker motivera kvinnorna, men med olika sorters inriktningar på dessa samtal. Det nämns också att motivationsarbetet med dessa kvinnor handlar om att stärka deras självkänsla, vilket det finns ett särskilt behandlingsprogram för.

Anna: ”Man kan inte direkt gå in och säga till kvinnan att lämna mannen, utan man får på något sätt försöka stärka den här kvinnans självkänsla och visa att det finns möjligheter för att bli mer oberoende av mannen. Vi har ju bland annat ett grupprogram där man arbetar med just självkänslan”

Vid arbete med MI är det, enligt Forsberg (2001), viktigt att lyssna uppmärksamt och visa empati för klienten. Motivationen hos en klient kan påverkas utifrån hur behandlaren eller socialsekreteraren för sina motiverande samtal. Genom att peka på för- och nackdelar med den livssituation klienten befinner sig i idag kan alltså detta bidra till att motivationen hos klienten ökar, vilket också kan göra att klienten blir mer intresserad av att välja andra alternativ. Genom att visa sig empatisk inför klienten, via motiverande samtal, kan behandlaren eller socialsekreteraren på så vis få en ökad kunskap om klienten.

Jenner (1992) talar om pygmalioneffekten som innebär att behandlaren eller socialsekreterarens förväntningar på klienten kan vara avgörande för om klienten kommer att lyckas. Detta fungerar som någon form av självuppfyllande profetia. Om klienten ses som ett ”hopplöst fall” kan detta bidra till att klienten väljer att inte komma tillbaka. Alexis lyfter just detta som ett av hennes tillvägagångssätt för att motivera en klient till förändring.

Alexis: ” Ja, det är det personliga mötet och det samtalet vi för som är viktigt. Varje träff är ett nytt möte och där måste ju jag se klienten. Jag kan inte titta på återfallen eller det beteendet som har varit sen senast. Givetvis pratar man om det, men det är fortfarande här och nu och framåt som gäller. Jag ställer mina frågor utefter den MI-utbildning jag har”

Svensson (2000) nämner i tidigare forskning att motivationsarbete skulle vara omöjligt i frivillig form, då motivationsarbete borde handla om att få den omotiverade klienten till att bli motiverad. Svensson (2000) har alltså en lite annorlunda ingång i jämförelse med Jenner (1987) som menar att klientens motivation kan öka i takt med att socialsekreteraren eller behandlaren sätter upp mål som faktiskt är uppnåbara. Detta betyder att klienten kan ha någon form av motivation redan från början som sedan ökar. Detta styrks genom en av våra informanternas utsagor. Denna informant svarade att kvinnan ofta har en egen motivation då hon väljer att söka hjälp hos socialtjänsten.

Kim: *”Om man kommer hit så har man ju oftast en motivation, en egen motivation. Och har man en motiverad klient så funkar det ganska bra att arbeta lösningsfokuserat med denne”*

Övriga informanternas svar går isär en hel del när det kommer till frågan om vad de tror är främjande motivationsfaktorer till förändring. Vissa av informanterna uttrycker att de till att börja med får arbeta med tryggheten och tilliten hos dessa kvinnor innan de släpper in socialsekreteraren eller behandlaren i sitt liv. Man får prata om andra saker först, som till exempel barnen och familjen. De får också bjuda lite på sig själva om de vill att kvinnan ska göra detsamma. Enligt en andra utsago kan främjande faktorer vara att den utsatta kvinnan får arbeta med att förbättra sitt självförtroende, sin självkänsla, arbeta med gränssättning och att inse att hon kan stå på egna ben. Grunden ligger i att klienten känner en trygghet. Att kvinnan känner en trygghet är enligt många av informanterna det viktigaste för att kvinnan ska våga berätta om sig själv och sin livssituation. Det gäller också att ”avdramatisera” situationen kvinnan befinner sig i.

Charlie: *”I första läget gäller det att det finns någon som verkligen lyssnar och på så vis skapas en trygghet så att kvinnan vågar berätta hur det ser ut för henne, vad hennes rädslor är och så vidare. Att få kvinnan att känna sig trygg tror jag är det mest grundläggande”*

Frida: *”Det handlar mycket om att många känner sig skamfyllda inför den situationen de befinner sig i. Och då kan man kanske ge lite exempel så att dem känner att de inte är de enda som har råkat ut för det här”*

När det gäller hämmande motivationsfaktorer är de flesta informanterna överens om att det handlar mycket om socialsekreterarens eller behandlarens roll. Om kvinnan blir dåligt bemött skulle detta kunna bidra till att hennes motivation minskar, och hon väljer kanske då att gå därifrån. Enligt en utsago kunde det hända att kvinnan själv kom med ursäkter så som att mannen slagit henne för att hon provocerat honom. Om socialsekreteraren eller behandlaren på något sätt lägger skuld på kvinnan, att hon är delaktig i att hon blir utsatt för misshandel, kan också detta vara en hämmande faktor. Det gäller alltså att göra klart för kvinnan att det inte finns några skäl till att bli slagen bara för att en annan person upplever henne som provocerande.

Anna: *”Ofta bär de här kvinnorna på så mycket skuld och skam. Det är därför viktigt att man får kvinnan att inse att hon inte har någon del i att hon blir slagen. Inte på något sätt”*

Stina: *”Ett bra bemötande är viktigt för alla människor och att man kan känna in var människan befinner sig. Men jag tror att det här är extra viktigt med kvinnor. Män kan man liksom lirka med”*

En annan motivationsfaktor är just hur stor sannolikheten är för klienten att misslyckas. Behandlaren eller socialsekreteraren kan se klientens beteende på olika vis. Antingen som bristande motivation eller som just en rädsla för att misslyckas. Detta påverkar behandlaren eller socialsekreterarens bemötande gentemot klienten (Jenner 1987).

Det var däremot några av informanterna som hade något annorlunda svar på denna fråga. En hämmande motivationsfaktor skulle kunna vara att kvinnan inte kommer till socialkontoret frivilligt. Det föreligger någon form av tvång.

Kim: *”Även om man vill ha hjälp så kanske man inte är redo för det just nu, och då gör man kanske detta för någon annans skull”*

Även rädslan kunde vara en hämmande faktor till motivation. Enligt någon av informanterna finns det en stor rädsla för förändring hos många kvinnor, då man är van vid att leva i en miljö som missbrukare och där man också blir utsatt för misshandel. Detta blir kvinnornas trygghet, en falsk trygghet. Enligt en av våra andra informanter är barn en hämmande faktor. Om kvinnan har barn kan detta bidra till att kvinnan inte vågar ta steget till att gå in i behandling. Då uppstår frågor som ”var ska jag göra av mitt barn under tiden jag är på behandlingshem?” vilket kan göra att kvinnan avstår från behandling.

Bernler & Johnsson (2001) skriver i sin teori om behandlingsrelationen att relationen mellan behandlare och klient är aningen komplex, på grund av att komplementariteten är ofullständig. Detta innebär att de olika syner som behandlare och klient har inte stämmer överens med varandra. Klienten skulle alltså ha ett större intresse av att bli hjälpt än vad behandlaren ska ha för att hjälpa klienten. Enligt våra informanter är deras egen motivation oerhört viktig för att motivera en klient till förändring. Om klienten av olika anledningar inte har med sig någon motivation sen tidigare, då det till exempel kan föreligga någon form av

tvång, så skulle man alltså kunna dra slutsatsen av att behandlarens/socialsekreterarens vilja att hjälpa klienten för tillfället är större än klientens egen vilja att bli hjälpt. Bernler & Johnsson (2001) nämner dock att förhållandet mellan klient och behandlare kan bli aningen mer komplicerat just för att behandlaren arbetar inom socialtjänsten som representerar samhället och dess motiv att upprätthålla denna behandlingskontakt.

Bredin, Tuunanen & Wegel (2003) betonar vikten av behandlarens egen motivation för att han eller hon ska kunna förmedla hopp till klienten. Behandlaren ska själv ha ett genuint intresse och engagemang. Detta stämmer väl överens med informanternas åsikter i denna fråga.

Det finns tre nyckelord i informanternas utsagor som kan sammankopplas med detta. Dessa nyckelord är kemi, engagemang och intresse;

Alla informanter var rörande överens om att deras egen motivation hade en stor betydelse för arbetet med dessa kvinnor. Personalen ska vara engagerad i sitt arbete, tycka det är roligt och visa ett genuint intresse gentemot kvinnan för ett framgångsrikt motivationsarbete. Det gäller också att visa för kvinnan att det finns en person som bryr sig och att man finns tillgänglig. Det gäller också att som socialsekreterare eller behandlare tro på det man gör, vara trygg i sin yrkesroll och framförallt tro på att det finns en möjlighet till förändring. Det är också viktigt att utstråla en positiv attityd så att klienten kan känna sig lugn och på så vis våga berätta om sig själv. Informanterna uttrycker också vikten av att man faktiskt har den kemin som krävs för en bra behandlingsrelation.

Stina: ”Om jag sitter rakt upp och ner på min stol och är totalt oengagerad och bara ’jaha, du vill inte sluta knarka? Nej, men då skiter vi i detta, då går vi härifrån’ eller ’du har ju faktiskt ett eget val’ då är vi tillbaka där vi började. Jag tror att det är jätteviktigt att vi som personal är engagerade i det vi arbetar med. Och att vi tycker det är roligt. [...] Men vissa människor funkar man inte tillsammans med, och då är det mitt ansvar att se till så att kvinnan får vara med någon annan, och då kanske det funkar alldeles utmärkt”

I frågan kring huruvida informanterna ansåg att alla missbrukare kan motiveras till behandling uppstod vissa funderingar kring ordet *behandling*. Vad menas med ordet *behandling*? Är *behandling* samma sak som *förändring* eller är det något som tyder på en totalomvändning av en livssituation. En av informanterna framförde att det troligen inte var så att alla kunde motiveras till all sorts *behandling* utan att till exempel det här med *gruppbehandling* kanske

inte är för alla och att de därför inte kan motiveras till just det. Vissa menade på att det kan vara svårt att motivera en missbrukare till total nykter- och/eller drogfrihet men att det ändå fanns möjlighet till en förändring och förbättring bland klienterna.

Alexis: *”Jag anser att alla missbrukare, eller alla klienter kan motiveras till en förändring och förbättring. Och från att ha kanske missbrukat sju dagar i veckan och jag med hjälp av samtal kan få ner det till tre dagar i veckan så är det en jättestor förändring. Och i det kan man börja bygga vidare sen till varannan vecka. Men jag har hopp om varje människa”*

Det var dock genomgående bland alla informanterna att någon slags förändring var möjlig för alla missbrukare, men det var olika faktorer som kunde vara styrande i den här förändringen. En informant uttryckte att det är viktigt att det finns något hos klienten själv som gör att denne är villig att förändras. Ett viktigt steg i detta skulle då vara att klienten själv hittat en medvetenhet i att dennes missbruk är ett problem och därigenom hittar sin egen motivation till behandling och förändring. Informanten framhäver att det troligen inte går att motivera någon som inte vill motiveras. Det framhålls också som en fråga om tid, att om man har mycket tid med en klient så har man också en större möjlighet att få prata med klienten och att det då skulle framkomma någon slags motivation i alla fall. En av informanterna uttrycker även att om det inte skulle finnas några konsekvenser av klienternas handlande, det vill säga deras missbruk, så är det inte något som upplevs som ett problem för dem. Då är svårigheten att motivera också mycket större.

I motivationsprocessen talar Jenner (1987) om behandlingsmotivation som något som antingen existerar eller inte. En klient som inte visar att denne vill förändra sin livssituation saknar behandlingsmotivation. Men detta i sin tur betyder inte, som en av informanterna nämnde, att klienten inte är villig till en förändring, utan det kan istället vara så att klienten behöver mindre mål att nå upp till, det behöver kanske inte vara total nykterhet och/eller drogfrihet. Bernler och Johnsson (2001) beskriver behandlingsrelationer där den ene är hjälparen (behandlaren) och den andre är den som blir hjälpt (klienten). De skriver här om *metakomplementär interaktion* som handlar om att klienten är den som styr behandlingsprocessen via sin motivation. På samma sätt som en av informanterna nämnde så är klienten den som själv måste låta sig styras. Bredin, Tuunanen & Wegel (2003) nämner också att det är av vikt att möta klienten där denne befinner sig i sin egen motivationsprocess.

Diskussionerna kring om hur pass vanligt förekommande det är att komma i kontakt med en kvinna som blivit misshandlad och huruvida det fanns någon uppenbar skillnad i att motivera en kvinna i missbruk som blivit utsatt för våld och en kvinna som missbrukar men inte blivit utsatt för våld gick åt lite olika håll. Några av informanterna menade på att det inte alltid fanns en klarhet i om en kvinna varit utsatt för våld eller inte och att det då kan vara svårt att ta tag i problemet. En av informanterna berättar att många kvinnor som lever i ett missbruk inte ser att övergreppet är just ett övergrepp och därför berättar inte den utsatta kvinnan om det. Våldsbegreppet var också diskuterat i frågan och en av informanterna menade på att det inte behövde vara det fysiska våldet utan att det även kan gälla psykisk misshandel. Det framkom att det inte var ovanligt att de istället får informationen om övergrepp och/eller misshandel som andrahandsinformation. Även om inte alla i sitt yrkesliv har haft kontakt med en kvinna som missbrukar och blivit misshandlad så uttrycker samtliga informanter en tro om att det är mer vanligt förekommande än vad man vet om. Några av informanterna nämner att det finns ett handlingsprogram, som de kan använda sig av när det gäller våld i nära relationer. Den är vägledande i hur de ska agera om det skulle komma i kontakt med en kvinna som blivit utsatt för misshandel. En av informanterna berättar att det kan vara skönt att ha det stödet eftersom det inte är så vanligt förekommande att kvinnorna kommer direkt till dem.

Frida: "Man kan lugnt säga att en kvinna som har ett långtgående missbruk har undantagslöst varit utsatt för våld. Sen är det upp till henne att identifiera det. Men det är ytterst få som inte har fått känna på hur det är att vara utsatt på många olika sätt"

För vissa av informanterna så var det som sagt inte speciellt vanligt att de kom i kontakt med missbrukande kvinnor utsatta för våld. Någon av dessa berättar att det enbart har hänt någon enstaka gång, medan någon annan inte kan komma på att det har hänt att denne kommit i kontakt med någon klient som har haft problematiken uttalad. Detta, menar de båda informanterna ändå på, betyder inte att de klienter de mött inte varit utsatta nu eller tidigare i sitt liv. En av informanterna framhåller också att det kanske hade varit lättare att hitta problematiken om det hade varit i en ren kvinnogrupsbehandling. Informanten säger att det där finns en annan trygghet för kvinnorna än när männen är med och att en kvinna har mindre tendens att berätta om hon blivit utsatt för misshandel i mäns närvaro. En av informanterna uttrycker att det finns så pass mycket skuld och skam i att vara misshandlad att det därför inte upptäcks, då kvinnan inte gärna vill berätta om det. En kvinna som har blivit utsatt för våld har enligt en annan av informanterna mycket sämre självförtroende och självkänsla och att det

där i ligger en skillnad till att motivera henne då hon kan upplevas som en mycket skörare individ.

Frida: "Henne måste man vara mycket mer vaksam med för att hon är mycket skörare, så visst är det stor skillnad"

Det framhålls att behandlingen alltid är individuellt utformad för det som passar individen bäst, men i de fall som en kvinna är misshandlad kan det vara viktigare att fokusera på att styrka hennes självkänsla innan de kan fokusera till fullo på missbruket. Det uttrycks också att, i de fall där det finns en medvetenhet om att en kvinna är misshandlad, så är det av vikt att först ta tag i misshandeln innan fokus läggs på missbruket. En av informanterna betonar dock att de självklart ändå behandlar alla klienter lika, men att det är viktigt att ta tag i den biten som är mest angelägen för klienten först, att det alltid är hon som ska stå i centrum för hur behandlingen kommer att se ut. Det nämns också att det trots allt är missbruket som är deras uppdrag, men att det är viktigt att kvinnan mår bra för att kunna motivera henne.

Kvinnorna i Forsbergs studie (2009) har många gånger aldrig känt sig utnyttjade i sitt missbruk trots att både män och kvinnor som deltog i studien framhöll att det förekom sexuellt utnyttjande av kvinnor. Som en av informanterna tidigare beskriver kan det vara så att kvinnorna, när de är mitt i ett missbruk, inte upplever övergrepp som just övergrepp utan en del av deras vardag. Forsberg (2009) skriver också att för en kvinna som missbrukar och har lyckats ta sig ur ett destruktivt förhållande är det också "lättare" att gå ifrån sitt missbruk då hon redan har nått en vändpunkt i sitt liv och genom detta blivit starkare.

Informanterna berättar att de har en klienthandledning, som innebär att man kan ta upp klientärenden där man själv inte vet hur man ska gå tillväga. Då kan socialsekreterarna och behandlarna få råd och tips från sin handledare samt sina kollegor. Informanterna säger dock att handledningen inte är specifikt inriktad på något motivationsarbete, men att diskussionen självklart kan komma upp. De kan då få hjälp med att öka sin egen motivation, samt få tips i ett specifikt ärende.

Alexis: "Ibland kan man vara omotiverad med en klient för att vår kemi inte stämmer. Då kan man ta upp detta i handledningen, utefter klientens behov. Men det är inte riktigt strukturerat motivationsarbete"

Frida: ”Jag vet inte om vi kan kalla det för handledning i motivationsarbete, men vi har alla gått en fortbildnings- och utbildningskurs i motivationsarbete eller motiverande intervjuer. Jag har gått ett par sådana utbildningar, men de som är nyanställda har inte gjort det. Men handledning har vi ju annars också”

4.4 Portalparagrafen

Vid frågan om informanterna tyckte att socialtjänstens insatser är inriktade på att frigöra och utveckla enskilda och gruppers egna resurser (1 kap. 1§ SoL) varierade informanternas svar. En av informanterna ansåg att insatserna var inriktade på just detta; att frigöra och utveckla resurser och att det eftersom det finns ett så pass stort utbud av insatser är lättare att göra det. Informanten sa också att det var viktigt att klienten fick möjlighet att arbeta med sig själv och sin egen självkänsla. En annan pratade om att det var upp till dem att möta upp klienten där denne befinner sig för tillfället och att ta vara på dennes resurser. Informanten tror även att det finns individer som har resurser som man inte alltid lyckas ta vara på. Två av informanterna betonade vikten av självständighet och självbestämmande och en av dessa menade på att det är klienten själv som har kunskapen och att deras uppgift är mer att vägleda än att diktera vad klienten ska göra. Informanten uttryckte att denne själv inte brukade diktera för klienten vad som ska bli gjort utan att de gemensamt brukar diskutera fram bästa väg. Om klienten frivilligt söker sig till behandling så är det förhoppningsvis en utveckling menar informanten på. Två informanter uttrycker att det är en bit kvar innan de har nått upp till portalparagrafen fullt ut. Båda menar på att det måste finnas ett engagemang hos personalen. Den ena av dem säger att det kan brista om man inte kan se det specifika med att arbeta med kvinnor och då är det också svårt att se problemet. Informanten uttrycker att det är lång väg kvar och tar som exempel att det bara finns en 80-procentig dagstjänst på kvinnoboendet som inte är tillräckligt för att ge det stöd som behövs. Den andra informanten uttrycker en önskan om att alla som arbetar med myndighetsutövning ska se hela människan. Informanten tror att de är rätt duktiga på att göra det, men denne säger att de kan bli bättre på det. Personalens engagemang är viktigt menar informanten och en vilja att jobba med kvinnor. Denne uttrycker också en tro om att kvinnlig personal är rädda för att ställa vissa obekvämare frågor till en annan kvinna på grund av att de inte är ”färdiga med sitt.” En av dessa obekväma frågor är till exempel om klienten varit utsatt för någon form av misshandel. Detta är frågor som finns med i det standardiserade mätinstrument som används på förvaltningen. Alla frågor i detta mätinstrument ska ställas till samtliga klienter för att en utredning ska kunna skrivas, som

sedan ska utmynna i ett beslut om insats eller inte. Informanten menar på att det är viktigt att ett engagemang finns kvar hos personalen att verkligen göra sitt jobb och att fullfölja sitt uppdrag.

Revstedt (2002) beskriver positiv människosyn som att ingen människa egentligen vill göra sig själv eller andra illa. Det destruktiva beteende som en del människor besitter är snarare miljöbetingat än personligt och därför finns det inga hopplösa fall. Alla människor har en positiv kärna och potential vilket gör, så som några av informanterna menade på, att det är de själva som är grunden till förändring. Om en behandlare eller socialsekreterare då arbetar för att stärka denna kärna så är också en förändring möjlig och som informanterna menade på så är deras engagemang för klienten också viktigt. Någon av informanterna framhäver vikten av att hitta det specifika i varje individ, vilket skulle kunna vara denna positiva kärna.

5. Sammanfattning och diskussion

I detta avsnitt presenteras en sammanfattning av de resultat vi kommit fram till och en återkoppling av dessa resultat till syfte och forskningsfrågor. Det följer också en redogörelse kring nya frågeställningar som väckts under studiens gång samt en diskussion kring aspekter som framkommit i uppsatsen.

Socialtjänstens arbete med misshandlade missbrukande kvinnor är utformat på liknande sätt som arbetet med alla missbrukare i kommunen, det vill säga att insatserna alltid är individuellt utformade efter individens behov. Om det är känt att en kvinna är utsatt för misshandel så är det i första hand detta fokus läggs på. Då det inte finns någon specifik behandling för missbrukande kvinnor utsatta för våld så är en självkänslogrupp ett alternativ för dessa kvinnor. Fokus i denna grupp ligger inte på missbruket utan är av jagstärkande karaktär med självkänsla som huvudområde. Det enda som krävs är att kvinnorna är nyktra/drogfria under grupptillfället. Vad kvinnorna gör resterande tid är irrelevant för denna specifika insats.

För kvinnor utan missbruksproblematik utsatta för misshandel finns kvinnojouren. Här får kvinnor med missbruk inte vistas bland annat på grund av att det finns barn där. Om en kvinna med missbruksproblematik är utsatt för hot och/eller misshandel har kommunen dock ett kvinnoboende att erbjuda. Här krävs att kvinnan har ett missbruk i grund och botten och att hon arbetar mot nykter-/drogfrihet. Hon får inte vara påverkad på kvinnoboendet, då detta resulterar i en omedelbar utskrivning. På detta boende finns endast en 80-procentig tjänst på dagtid och kvinnorna är därför ensamma på kvällar och helger, vilket vissa av informanterna inte anser vara optimalt.

För den kvinna som är aktiv i missbruk och blir misshandlad finns alltså enbart ett alternativ, ett lågtröskelboende, som är tillgängligt både för män och kvinnor. Informanterna uttrycker att de inte tycker att det är optimalt med ett boende för både män och kvinnor som är aktiva i missbruk, då risken att bli utsatt som kvinna ökar. Det framkommer också att vissa av informanterna rent utav upplever situationen på lågtröskelboendet som fruktansvärd, och att man gärna undviker att fatta beslut om placering för kvinnor på detta boende.

Så, bortsett från lågtröskelboendet, är enligt en av informanterna alternativet att bo runt hos olika män. Så genom att detta boende finns är kvinnorna inte längre direkt hänvisade till

männen på samma sätt utan de får sitt egna boende. Det kan dock diskuteras kring om detta lågtröskelboende är bra eller inte, men informanterna är över lag överens om att kvinnorna hade behövt antingen ett eget lågtröskelboende, ett behandlingshem för de kvinnor som lyckats bli motiverade, eller en kvinnojour som tar emot påverkade kvinnor. Inget av dessa alternativ finns i dagsläget i kommunen, men enligt en informant har ett behandlingshem enbart för kvinnor förts på tal.

Alltså; Kvinnojouren tar inte emot missbrukande kvinnor på grund av att det bland annat finns barn på juren. På lågtröskelboendet finns inga krav på nykter-/drogfrihet, utan är enbart ett boende för personer som är hemlösa. Informanterna uttrycker dock en oro kring kvinnornas situation på detta boende. Vad gör man då med kvinnor som både är aktiva i missbruk och som blir misshandlade? Det finns i nuläget inget utom lågtröskelboendet att erbjuda dem, vilket innebär att man aldrig kan garantera dessa kvinnor skydd. Vi anser därför att socialsekreterarens och behandlaren's motivationsarbete med dessa kvinnor blir avgörande för att kunna motivera till ett nyktert och drogfritt liv så att hon kan få tillgång till exempelvis kvinnoboendet.

Som tidigare nämnts är studiens syfte att undersöka socialsekreterarens och behandlaren's upplevelser och erfarenheter av de olika boendeformer som den undersökta kommunen har att erbjuda, samt vad socialsekreterarna och behandlarna anser att motivationsarbetet med misshandlade missbrukande kvinnor har för betydelse i ett förändringsperspektiv. Så, vad har vi kommit fram till?

Inom den undersökta missbrukssektionen inom socialförvaltningen används framförallt MI (motiverande intervju) samt 12-stegsinriktade samtal i arbetet med att motivera en misshandlad och missbrukande kvinna till en förändring. Det finns dock vissa faktorer som kan påverka denna motivationsprocess. Det framstår som att informanterna tycker att behandlingsrelationen är oerhört viktig, då de anser att man först och främst behöver arbeta med tryggheten och tilliten för att kvinnan överhuvudtaget ska våga berätta för socialsekreteraren eller behandlaren om sin livssituation. Detta verkar vara en spridd uppfattning då det finns teorier som framhäver relationens vikt på liknande sätt som informanterna. Vi tror alltså att bemötandet kan vara avgörande för om det ska gå att motivera misshandlade missbrukande kvinnor till en förändring överhuvudtaget. Ett dåligt bemötande skulle kunna bidra till att kvinnan väljer att gå därifrån och inte komma tillbaka.

Informanterna understryker vikten av att inte skuldbelägga kvinnan för vad hon blivit utsatt för och de tycker också att man i samtalet med kvinnan bör klarlägga att det aldrig finns anledningar till att bli misshandlad, varken fysiskt eller psykiskt. Då vi inte har data från bägge parter som ingår i en behandlingsrelation, det vill säga både socialsekreterare/behandlare och klient, kan vi inte med säkerhet säga att såhär är fallet.

Vi delar informanternas oro för kvinnor bosatta på lågtröskelboendet. Mycket i vår studie talar för att dessa kvinnor hamnar i en dubbel utsatthet genom att både vara missbrukare och inte har en riktig bostad. Vi tror också, enligt de resultat som framkommit, att kvinnorna bosatta på lågtröskelboendet löper större risk att utsättas för våld än de kvinnor som har en egen bostad. Genom att testa en idé som *Housing first* där kvinnan först och främst tilldelas en bostad, innan arbetet med missbruket påbörjas, tror vi att det finns möjlighet att kvinnan väljer att förändra sin livssituation. Jmf Forsberg (2009) och Ström (2009). Med egen bostad menar vi då inte ett rum på ett lågtröskelboende, då vi inte tror att det främjar hennes förändringsprocess på grund av att det där även befinner sig andra personer som fortfarande är aktiva i missbruk. Detta oavsett om lågtröskelboendet enbart skulle vara till för kvinnor.

Det skulle kunna diskuteras huruvida det kan tyckas motsägelsefullt att vissa av informanterna uttrycker att de själva inte varit i kontakt med en missbrukande kvinna som blivit misshandlad, och samtidigt uttrycker att de *tror* att det är mer vanligt förekommande än vad de vet om. Vi tycker dock detta framstår som ganska klart, då informanterna inte säger att det är något de med all säkerhet *vet*. Vi tror istället att problematiken ligger i att information kring om den missbrukande kvinnan blivit misshandlad inte framkommer till socialarbetaren, då deras huvudområde trots allt är missbruket. Vi hade, när detta framkom under intervjuerna, kunnat ställa fler följdfrågor på *vad* det var som gjorde att informanterna *trodde* att det var mer vanligt förekommande än vad de vet om och genom det kanske också fått ytterligare information om hur den våldsutsatta kvinnans situation ser ut. Det skulle kunna dras en parallell till det som en av informanterna nämnde kring att några kvinnliga anställda på sektionen är rädda för att ställa vissa känsliga frågor till andra kvinnor, och därigenom kanske missat det faktum att en kvinna har blivit misshandlad. Vi vill dock påpeka att det, som tidigare nämnts, inte var samtliga av informanterna som aldrig varit i kontakt med en kvinna som blivit utsatt för misshandel i sitt yrkesverksamma liv, utan att detta bara gällde någon av informanterna.

Att *tro* att något är mer vanligt förekommande är inte att *veta* och vi kan därför heller inte med säkerhet säga att det verkligen är så att fler missbrukande kvinnor blir utsatta för misshandel än vad som uppdagas, även om informanternas utsagor tenderar att berätta detta. Men vi *tror*; utan att *veta*, precis som informanterna att det förekommer fall som socialtjänsten inte får vetskap om och att det inom ”missbrukarvärlden” precis som i ”den vanliga världen” finns ett stort mörkertal gällande kvinnor som blir utsatta för misshandel. Vi vill dock poängtera att vi tror att det säkerligen finns missbrukande kvinnor som blivit utsatta för misshandel men också säkert de missbrukande kvinnor som aldrig blivit utsatta. Men detta är ingenting som vi har vetskap om och vi kan därför bara *tro* och spekulera i frågan.

Den undersökta sektionen använder sig av ett standardiserat mätinstrument där frågor som berör misshandel och missbruk tas upp. Dessa frågor ska ställas till samtliga klienter för att sedan kunna göra en så bra utredning som möjligt. Det framkommer dock att vissa av de kvinnliga anställda väljer att inte ställa alla frågor. En av informanterna tror att detta kan bero på att de kvinnliga anställda är rädda för vad de kan få för svar. Detta tyckte vi var en väldigt intressant aspekt och en avvikande mening som kom fram under våra intervjuer. Detta väckte nya frågeställningar hos oss; Är det verkligen såhär? Om det är så, är detta då ett medvetet eller omedvetet val? Och vad blir i så fall konsekvenserna av detta handlande? Kan detta bidra till att man helt och hållet missar en kvinna som är utsatt för våld och faktiskt behöver hjälp?

Vi anser att det finns vissa fördelar med ett sådant standardiserat mätinstrument. Då frågorna i instrumentet ställs till alla klienter behöver ingen känna sig utpekad och undra över varför just han eller hon fick en fråga som till exempel om han eller hon blivit misshandlad. Vi tror att det därför är viktigt att socialdekreteraren eller behandlaren klargör för kvinnan just att frågorna ställs till alla. Vi tror att risken kan minimeras för att missa en kvinna som utsätts för våld genom att ställa alla frågorna i mätinstrumentet. Även om vi tror att detta skulle kunna minimera risken för att en klient ska känna sig utpekad är vi dock på det klara med att det troligen inte tar bort denna känsla helt och hållet. Vi tror även att socialtjänstens bemötande och empatiska förmåga är av stor betydelse då det handlar om att kunna ställa dessa frågor till kvinnor och män. Detta skulle kunna vara ett ämne för en eventuell framtida uppsats.

Referenser

Angelöw, Bosse & Jonsson, Thom (2000). *Introduktion till socialpsykologi*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Arnsvik, Anders (2008). *Ett steg till annat boende. Utvärdering av en boendeverksamhet som vänder sig till hemlösa missbrukare i Solna och Sundbyberg*. FoU Nordväst Rapport 2008. Stockholm: FoU Nordväst

Aronson, Elliot, Wilson, Timothy D. & Akert, Robin M. (2010). *Social psychology*. 7. ed., Global ed. Upper Saddle River, N.J. ; Harlow: Pearson Education

Bernler, Gunnar & Johnsson, Lisbeth (2001). *Teori för psykosocialt arbete*. 3., [utvidgade och kompletterade] utg. Stockholm: Natur och kultur

Bernler, Gunnar, Skårner, Anette & Johnsson, Lisbeth (1993). *Behandlingens villkor: om relationen och förväntningarna i det sociala arbetet*. Stockholm: Natur och kultur

Bredin, Maria, Tuunanen, Jaana & Wegelt, Marie (2003). Unga missbrukare – motivation och bemötande. I Moberg, Tommy & Wallberg, Åke (red). *Man måste förmedla hopp och visa att det finns möjlighet till ett annat liv*. FoU i väst Rapport 2003. Göteborg: Göteborgs forskning och utveckling inom välfärdsområdet.

Brottsbalken. SFS 1962:700.

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber

Carle, Jan, Nilsson, Björn, Luis Alvaro, José & Garrido, Alicia (2006). *Socialpsykologi: bakgrund, teorier och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Forsberg, Anette (2009). *Vägen ur missbruk. En intervjustudie om vägen från missbruk till ett drogfritt liv. – ett projektsamarbete mellan Dalarnas forskningsråd och Örebro Resursteam*. Falun: Dalarnas forskningsråd.

Forsberg, Lars (2001). *Motiverande samtal vid behandling av alkoholproblem*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) i samarbete med Svenska föreningen för alkohol- och drogforskning (SAD)

Hartman, Jan (2004). *Vetenskapligt tänkande: från kunskapsteori till metodteori*. 2., [utök. och kompletterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

International Federation of Social Workers, IFSW (2005-12-20) *Definition av socialt arbete (Swedish version)* (Elektronisk) Tillgängligt: <http://www.ifsw.org/p38000279.html> (2011-03-12)

Jenner, Håkan (1987). *Motivation hos missbrukare och behandlare: i ett pedagogiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Jenner, Håkan (1992). *Pygmalion i missbrukarvården: om förväntningar mellan behandlare och klient*. Lund: Studentlitteratur

Knutagård, Marcus (2006). *Sista utposten, vägen in och det hållbara boendet*. Meddelande från Socialhögskolan 2006:3, Lund

Larsson, Staffan (1994). Om kvalitetskriterier i kvalitativa studier. I Bengt Starrin & Per-Gunnar Svensson, (red): *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Proposition 2006/07:38. *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*.

Proposition 1998/99:145. *Ändring av fridskränkingsbrotten*.

Revstedt, Per (2002). *Motivationsarbete*. 3. uppl. Stockholm: Liber

Socialstyrelsen (2007). *Nationella riktlinjer för missbruks och beroendevård*

SOU 2006:65. *Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*.

SOU 1995:60. *Kvinnofrid. Huvudbetänkande av Kvinnovåldskommissionen*.

SOU 2002:71. (2002) *Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer: delbetänkande*.

Socialtjänstlagen. SFS 2001:453.

Ström, Viktor (2009). *Universitet vill experimentera bort hemlösheten* (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.sydsvenskan.se/lund/article449459/Universitetet-vill-experimentera-bort-hemlosheten.html>. (2011-05-27)

Svensson, Kerstin (2000): Motivationsarbetets praktiska ramar. I Johnsson, Eva, Laanemets, Leili & Svensson, Kerstin (red). *Narkotikamissbruk. Debatt, behandling och begrepp*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan (2008). *Att skriva uppsats med akribi*. 3., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Bilaga 1 - Frågeschema

- **Berätta lite om dig själv, hur ser din yrkesbakgrund ut och vad har du för utbildning?**
- **Ge en beskrivning av hur ert arbete här ser ut?**
- **Kan du beskriva verksamhetens mål?**
- **Hur går du tillväga för att motivera klienterna till förändring?**
 - Finns det speciella motivationsmetoder eller specifika riktlinjer för att få kvinnorna nyktra/drogr fria? Hur är de i så fall utformade?
 - Hur motiverar ni kvinnorna att förändra sin livssituation i övrigt?
- **Vad anser du är främjande motivationsfaktorer till förändring?**
- **Vad anser du är hämmande motivationsfaktorer till förändring?**
- **Vad tror du att din egen motivation har för betydelse i motivationsarbetet?**
- **Hur är arbetet utformat med kvinnorna? Vad finns det för insatser/behandling som är riktade till dessa kvinnor?**
 - Saknar Du något i dessa insatser/behandlingar? Finns något övrigt att önska?
- **Har ni någon handledning i motivationsarbete på arbetsplatsen och i så fall hur ser den handledningen ut?**
- **Anser du att alla missbrukare kan motiveras till behandling?**
- **Finns det några skillnader i att motivera en kvinna i missbruk som blivit utsatt våld än en kvinna som missbrukar och inte blivit utsatt för våld?**
- **Hur vanligt förekommande är det att ni kommer i kontakt med en missbrukande kvinna som har blivit misshandlad?**
- **Hur ser samverkan ut med andra myndigheter eller organisationer för att hjälpa dessa kvinnor?**

- **Hur ser ett ”typiskt” fall ut? Hur skulle det kunna se ut när ni kommer i kontakt med en kvinna för första gången?**
 - På vilket sätt knyts kontakten?
- **Vi känner till att socialtjänsten har ett lågtröskelboende samt ett kvinnoboende. Vilka principer/regler är styrande för att kvinnor ska få tillgång till dessa boenden?**
- **I portalparagrafen står det att socialtjänstens insatser ska vara inriktade på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. På vilket sätt anser ni att insatserna eftersträvar detta? Om inte var brister det och vad tror du är anledningen till att det brister?**